

O EXPRESIE A ROMÂNISMULUI: FILOSOFIA LUI DIMITRIE CANTEMIR

Memoria popoarelor este și ea, probabil, o memorie sentimentală. O memorie legată de accidentele suferinței, simpatiei, pasiunii... O memorie lacunară, fără justiție, fără viziune.

Ce palidă apare, în conștiința noastră, figura principelui Dimitrie Cantemir! Rece, rigidă, aproape hieratică, sub pecetea de în și măsurile lucii ale secolului XVIII.

Memoria lumii restituie greu imaginea unui atare om. Fiu al principelui Constantin Cantemir, al celui care nu știa să scrie, ci — precum spune cronică — «numai iscălitura învățase a o face», dar care degusta ca nimeni altul, din pântecoaze oale de lut cele mai nobile vinuri ale Moldovei, Dimitrie Cantemir s'ar fi putut închina metodic aplicațiilor părintelui său.

Literatura de atunci era, cu excepția intru toate ilustră a lui Miron Costin, la nivelul domnescului stil — o literatură de cronică ale căror mărturii istorice își aveau explicația în vrerile Providencei, și a căror etică se mărginea la o înțelepciune practică și tradițională de proverb.

Pe colinele țării Moldovei apare, atunci, venit dela învățătură din Levant, un cocou domnesc, un principe de sânge, a cărui mare figură, a cărui complexă personalitate, se impune Europei.

Târziu, după ce mintea excepțională a lui Dimitrie Cantemir, agitată de apele lumii, Eminescu, în Epigonii, distribuind laude deșarte unui Anton Pan «fiul Pezelei», lui Prade, sau lui Danil «cel trist și mic», evocă pe Dimitrie Cantemir în acest limpede vers:

Cantemir croind la planuri din cușite și pahară

unde imaginea principelui literat se confundă straniu cu aceea a părintelui său, amatorul de nobile vinuri.

Poetul Moldovei uitase, cu întreaga Moldovă, pe Dimitrie Cantemir...

Ci Dimitrie Cantemir, poet, muzician, literat, istoric și filosof este una din cele mai mari personalități ale timpului său și, probabil, una din cele mai mari ale lumii. Eminescu uitase acel «Hronic al Vechimei Romano-Moldovlahilor», cea dintâi istorie a Românilor creată, în fine, din studiul inscripțiilor, al fântânelor autohtone și străine, scriere iluminată, revelație a mândrelor noastre începuturi — desigur cea mai dreaptă, cea mai deplină interpretare a istoriei Românilor, din câte s'au încercat până azi — singura care a descifrat în Romanitate noastră sensul tradiției politice romane, singura care a văzut în poporul românesc descendența unică a Romei.

poate că genul politic al lui Eminescu, viziunea sa istorică, reacțiunile sale atât de vii înainte a tot ce pentru el întruchipează Patria, l-au împiedicat să-l admire pe Cantemir. Cantemir fusese, într'adevăr, începătorul politicii de legătură cu Rusia.

Eminescu se răsbuna pe literatul Cantemir, de acțiunea sa politică și militară care alături de ostile Turului, apărea în ochii iluminati ai Poetului, drept principiul atător calamități.

Eminescu se ridicase cu ultima energie, în 1877, împotriva unei acțiuni militare alături de armile Rusiei și denunțarea lumii în termenii cei mai răspi-cați idolii mincinoși ai așa zisei «Independențe» pentru care era împinsă într'o luptă — spre propria ei pierire — o țară ca a noastră, independentă de fapt.

Cantemir fusese totuși nevinovată. El nu cunoștea Rusia. El nu avusese, ca Eminescu, perspectivele unui litigiu secular. Molochul moscovit abia se apropiase de Moldova...

Dar Eminescu uitase și pe ael care întinsese până la marginiile lumii culte, renumele Moldovei sale, pe orientalistul eminent, care construisese dintr'un noian de cronici, de barbăre mărturii contradictorii, cea dintâi istorie a imperiului otoman — carte de mare prestigiu european, pe urmele căreia a răsărit o întreagă floră literară, și din care, târziu, Victor Hugo se înspira scriind «Les Orientales».

Cantemir desvolta însă, cu această carte o concepție originală: a măritii și decăderii imperiilor lumii. Ilustrată chiar de titlu e — Historia Incrementorum atque Decrementorum Aulæ Othomanicæ — cartea lui Cantemir a

DIMITRIE CANTEMIR
Portret de un artist necunoscut. Muscul din Rouen

constituit un eveniment revoluționar în crisiul istoric. Prin ea s'a ridicat — precum vom vedea — pe întăul plan al interesului public problema legilor naturale ale Statului, a sensului vieții societății omenești.

Cantemir este, în acest înțeles creatorul a cecece s'a numit filosofia istoriei. «Istoria» sa pune în lumină nu o serie de întâmplări arbitrare, ci fazele unui organism. Ea consideră faptul istoric ca expresia unei evoluții necesare în care s'nt implicate organice, mîle de continuitate ale lumii. Mărire și decădere. Inx de energie vitală care străbate lumea în toate moleculele ei...

Această concepție cantemiriană va fi ridicată la cea mai înaltă expresie — la formula ei metafizică — de un alt fiu al Moldovei, Vasile Pârvan. Să credem că în pămîntul acestei țări, zace principiul viziunii: ideia Necesității care l'rege lumea, sentimentul inefabil al durătelor lumii, așa zisul «fatalism», pe care-l au atât de viu țărâni din Țara Moldovei.

Profesorul N. Iorga, demonștra, într'una din cărțile sale, că elementul filosofic al «Considerațiilor» lui Montesquieu, parece din «Istoria» lui Cantemir.

Titlu însuși al Considerațiilor — sur les causes de la grandeur et de la décadence des Romains — e un echo al ereei cantemiriene. Predilecția orientală a lui Montesquieu, împede în «Scrișorile Persane», n'a putut ignora desigur textul latin al «Istoriei» lui Cantemir. E firesc dar ca Montesquieu să fi lămurit aici ideile materne ale «Considerațiilor», așa cum a extras tot de aici un prețios material pentru Spiritul Legilor.

Când în 1743, cartea lui Cantemir, apărea și în versiune franceză, domnul de Jonequères, autorul acestei versiuni, se credea dator să atragă luarea amînte asupra concepției care sta la baza ei

— concepție atât de familiară ereei sale. Dar ea fusese înfățișată de Cantemir, cel dintâu, în această carte. Ea se impusese lui Montesquieu, și lumea o l'aa acum din lucrările acestuia.

Dela această viziune a Necesității, manifeste în istoria popoarelor, Cantemir s'a ridicat la o viziune metafizică, a structurii și a funcțiilor lumii. O carte al cărei manuscris latin poartă titlu curios de «Sacrosanctae Scientiæ indepîngibilis Imago» — închide această viziune. E o carte uitată în arhivele Academiei și asupra căreia nici o societate savantă nu s'a aplecat până azi, care ar fi rămas poate mult timp necunoscută, dacă o mână pioasă — a domnului Nicodim Locusteanu — n'ar fi dat-o de curând la lumină, în versiune românească.

Stilul ei nebulos, dramatic, aproape infinit, stil de hierofant, despre care însuși Cantemir scria că revela «quasi in Scythia Latium exulantum», «un Latium exilat în Scythia», ne-a făcut să ne amintim încă odată de Vasile Pârvan.

Filosofie de profund răsunet mistic, în care tot ce iubim și tot ce detestăm e iubit și detestat cu înflăcărare, «Indepîngibilis Imago» exprimă acordul binecuvântat dintre credințele acestui vechiu pămînt și datele științelor moderne.

Lăptând cu toate ficțiunile rațiunii, cu tristele concepțiuni sensualiste cari decia Bacon la Descartes infestaseră lumea și instaurând în locul lor regimul unei «imateriale lumen», a lumii spirituale, ca supremă realitate a lumii, Cantemir e, incontestabil, un exponent al inclinațiilor mistice ale Răsăritului. Răsăritul perpetuează, într'adevăr, prin marile tradiții ale Ortodoxiei, tezaurul spiritualității umane — splendoarea mistică a cugetării celor vechi. — În desprețul său absolut pentru biata rațiune al «misellus humanus intellectus», pe care de

atunci două secole de camplit materialism au substituit-o divinității însăși, Cantemir se rostotește ca un frenetic, ca un posedat.

Această rațiune, din care secolul său — secolul «Iuminilor» — avea să facă principiul mizeriei morale a lumii de azi, este exilată de Cantemir în valles miseriarum, în calcamine contribulatum, atque in caligine rerum ignorabilium — în negura lucrurilor necurate. Vehemența sa nu cruță știința sensibilă — incipientele discipline materialiste ale timpului său: «humanam miseriam pauperemque scientiam sensitivam, inconditam...». În ironia sa el se întreață dacă această știință poate fi cântată cu tristețe sau deplorată cu amar: *miserriime cunctam aut amare deplorandam esse.*

Respingând rațiunea ca instrument de cunoaștere, el reurge la modalitatea mistică a Viziunii, a Revelației. El a folosit de mai multe ori în textul său pentru a desemna lumina spiritului invadând înțința — Revelația iluminându-te — cuvântul tuturor marilor mistici: fulgerul, lumina de fulger, fulgerul intelectual.

Concepția lui Cantemir identifică lumea cu Dumnezeu. O ierarhie infinită scie dela creatură la creator, dela acum la eternitate, dela accident la esență. Substanța genuină a Divinității el o vede în întunericul biblic primordial, în noaptea Facerii, pe care el o concepe — ca Totul — ca potențare până la esență a realității, ca supra-realitate. «Prin întuneric» — spune el — nu înțelegem neantul păgănesc, nici lipsa de lumină, ci splendoarea inefabilă și inaccesibilă a Ființei divine.

Acolo, în spațiul care se deșteaptă ca o îndolentă formă, cuvântul Demiurgului — Fiat! — crează vâlul diafan al materiei primordiale. E «lux» palidă lumină absală, din care mai târziu prin

congregare se va forma «lumen» — lumina cosmică, soarele, luna și aștrii.

Această concepție a unei lumi presolare, pare a fi o genială explicație a inconsequenței biblice care institue lumina înainte de a crea un soare. În acest cosmos elementar, Demiurgul institue un «archaeus», prototip vital, formă geneză a tuturor formelor.

Acest «archaeus» pare o prefigurare a elementului primordial — germene cosmic, tip al divinei proporții — pe care geniala intuiție a lui Goethe l'a întrevăzut în domeniul vieții vegetale: faimoasa «Urpflanze» atât de ironizată de contemporanii Poetului și care, în lumina cercetărilor moderne pare singura soluție posibilă.

În teoria sa asupra Timpului, Cantemir ridică la cea mai înaltă expresie concepția sa orgauicistă.

Reducând la absurd teoriile aristotelice, el construiește — în pagini de o mare frumusețe dialectică — teoria sa personală: Timpul, esență a Divinității, preexistând creațiunii, constituind, în măsura în care el se încorporează în lume, durata lucrurilor — ceea ce pentru Cantemir e un element material, una din fețele materiei.

În perspectivele grandioase ale teoriei cantemiriene, timpul se confundă, în ultimă analiză, cu eternitatea. Cosmosul său apare *dat*, ca universal împietrit al filosofiei eleate. Transpusă în termenii fizicii moderne, teoria sa postulează — încorporând timpul ca un *datum*, o condiție a spațiului — universul cu patru dimensiuni, al fizicii cosmice moderne.

Lumina esențială — care pentru Cantemir este însăși divinitatea — se încorporează înfinit în toate lucrurile lumii. Forma, viața și sufletul sunt expresiile ei cele mai înalte. Ca Alexandrinii, Cantemir distinge în ele corpul aceleiași substanțe. «Lumina particulară — spune el — care este sufletul, viața și forma, ca și simonime sunt.

Dela materia plină de întuneric, pe care Cantemir o consideră «ca și mută» (*d'ogni luce muta ar zice Dante*), abia accesibilă formei, până la regnul absolut al Substanței, universul nu este decât o imensă ierarhie de lumini.

«Cea dintâi categorie a formelor — scrie Cantemir — este ca și mută și aproape obscură, totuși mai mult sau mai puțin luminoasă, după proprietatea ei specifică precum: cristalul, piatra, gemma, metalul și alte asemenea lucruri care deși abia dau vreu esmu de viață, totuși sunt vii și împlinesc funcțiunea formei lor esențiale». În această clasă, quasi obscură, Cantemir așează creațiile artei.

A doua categorie, mai luminoasă, e aceea a germenilor vegetali, cari poartă — cum spune Cantemir — «pretudiile sufletului viu».

A treia categorie este aceea a vieții organice, vegetale și animale, a formelor substanțiale — cum le spune Cantemir — forme luminoase deși nu participă permanent la lumină. În această categorie, Cantemir așază rațiunea sensibilă, sufletul brut.

A patra categorie, este aceea a substanței eterne, a sufletului însetat de divinitate, participând la divinitate, substanță din Substanță.

Universul lui Cantemir cunoaște acțiunea modificatoare a stelelor — țeșătura lor de lumină în care sunt implicate destinele. Ca marii mistici Cantemir a deslușit în efluviiile nopții svoul muzicee cosmice. El a comparat tactul stelelor cu un tact de clavecin: *est enim astrorum motus quasi clavier.*

Filosofia care se desprinde din contemplarea acestui univers, viu până în cristalele și în mineralele sale, este o filosofie pantheică. Geniul baladelor noastre, în care arborii și munții, pietrele și animalele se cimescă întru marea viață a lumii, palpă într'însa. În concepția poporului acestuia — ca și în concepția lui Cantemir — lumea este o lumină împietrită, o materializare a luminei și, în ultimă analiză, corpul însuși al lui Dumnezeu. Cuvântul românesc «lume» derivă din «lumen». Lume înseamnă lumină...

Dan BOTA

LIMITELE ORGANICISMULUI

de VALENTIN AL. GEORGESCU

Savigny, printre cei dintâi în Evul Modern, a introdus, în desăvârșirea lideii de cultură, perspectiva unei structuri particulariste, organic legată și condiționată de ireductibilul și înfinit variabilul Volksgeist. Savigny, aruncând premisele acestei concepții romantice de prodigios răsunet, nu repudia nici universalismul creștin, nici libertatea morală a individului. Era o contradicție — fie și numai aparentă — pe care șeful școlii istorice n'a încercat nici odată să o explice. Poziția sa, cu multiple schimbări, traversează întregul sec. al XIX, fără a domina spiritualitatea europeană, dar meru prezentă în diferite doctrine sau curente de idei. La capătul unui secol, Spengler, reluând unele idei morfologice schițate de Frobenius, îi redă o actualitate, dar și un accent, pe de o parte patetic, pe de alta absolut, pe care nu-l avusese concepția istorică a lui Savigny. Spengler gândește într-un moment în care psihologia și filosofia înlocuiesc viziunea asociaționistă a categoriilor individuale, prin structurile date organic de realitatea socială. Fără ideea de structură, concepția spengleriană este neînțeleasă. Fiecare cultură este expresia integrală, armonioasă și necesară a unei structuri, în care diversele elemente regionale se îmbină într-o dinamică unitate. Aceasta, pe de o parte, ea singură, are un sens pe planul destinului, iar pe de altă parte, comunică adevărata semnificație actuală și creatoare, fiecărei regiuni de elemente și de valori. Combătută cu violență la început sau disprețuită, această concepție organicistă, cu infinite nuanțe, a sfârșit prin a impregna spiritualitatea epocii noastre.

Ideia cea mai clară la care face apel morfologia organicistă ai culturii, este aceea de normalitate, de necesitate, de firesc¹⁾.

Această poziție poate seduce la prima vedere, și până la urmă închide un adevăr indestructibil, pe care noi l-am recunoscut, atunci când am spus că existența unor structuri naționale este o realitate de experiență. Analizată mai de aproape însă, poziția organicistă închide aproximații, deziluzii și surse de eroare.

Din ce derivă normalitatea? Din extensiunea temporală a fenomenelor? Dar istoria, spre deosebire de bobul de grâu, nu se repetă în limitele aceluiași ciclu redus și fatal. Țesătura ei se compune din evenimente mereu altele, înlănțuite într-o continuă scurgere.

Dealtfel comparația dintre formele de creștere ale bobului de grâu și acelea ale culturii închide o confuzie gravă asupra esenței creațiunii. Pentru a relua distincția patriotică scumpă d-lui Crainic, bobul de grâu aparține creațiunii divine, pe când cultura este produsul omului, adică al singurei creaturi dotată cu libertatea morală și inventivitate intelectuală. Prin aceasta, cultura nu evadează din cercul de foc al creațiunii divine și din «natură», dar își păstrează caracterul propriu, care face imposibilă — altfel decât poetic — asimilarea cu plantele, cu răurile și cu șopârlele.

Legislația noastră de inspirație franceză care își serbează aproape un secol de viață istorică, intră sau nu în formele normale de viață ale acestui popor? Dar limba slavonă, după atâtea secole de dominație cum a putut fi înălțată? În sfârșit, dreptul bizantin al pravilelor din sec. XVII care s'a aplicat sub forme variate până la introducerea codului Napoleon, rămâne pentru autori ca d-l Fotino, un drept străin, condamnat să dispară. Iată, așa dar, cum extensiunea temporală a fenomenelor, este un criteriu nesigur și discutabil. În lipsa lui ne-am putea gândi la o extensiune în spațiu sau la una numerică? Cu acest criteriu ajungem la legea democratică a majorității și lăsam într-o neînțelegere curioasă creațiunile spirituale ale individualităților, cari exprimă de atâtea ori, cu o trairică fecunditate, geniul seminției. Eminescu,

pentru contemporanii lui progresiști și liberali, era în minoritate. Revoluțiile naționale moderne sunt la început opera celor puțini, dar iluminați de adevărul cucerit. Pe de altă parte, fenomenul structural unei națiuni poate fi independent de număr, în sensul că viața individului, a familiei sau a unei colectivități de proporții mai întinse pot fiecare în parte și toate la un loc să integreze uneia și aceleiași structuri naționale și invers.

Problema nu se simplifică dacă o privim sub aspectul necesității. Bobul de grâu este cu necesitate un bob de grâu și nimic altceva. Dacă orice Român este cu necesitate o plămădă din care, oricât s'ar împotrivi voința noastră, decurg atitudinile și gesturile Româului, atunci problema este rezolvată. Cum mai pot însă, în acest caz, organicității să constate — așa cum o face Nae Ionescu — că un Ion Brătianu a voit să fie bun român, dar n'a reușit să fie Român pur și simplu? Și totuși este un fapt de experiență că atât a Români prin atitudinea și creațiile lor rămân în afara românismului. Nu asistăm noi azi la cel mai vast proces al conștiințelor individuale, tocmai pentru că ele s'ar arăta incapabile să trăiască necesar imperatiile proprii lor națiuni sau pentru că s'ar pune conștient în conflict cu aceste imperatiile? Dacă afirmația organicistă — ilustrată prin comparația bobului de grâu — ar fi exactă, cum pot atâția fii ai unei comunități naționale să se excludă din nația lor, fiindcă nu se pot integra în normalitatea de număr, de întindere sau de forță a unui moment istoric?

În fine, ideea de firesc sau de normalitate, nu ne permite o mai mare precizie. Se spune: dacă revoluția franceză era nefirescă, trebuia să eșueze. Și tot organicității adaugă: «a fi român înseamnă o stare naturală, o formulă de echilibru a existenței...» Prima idee, ne conduce la un program istoric care, măturisit, nu poate să nu turbură. Ideea a doua apare o abstracțiune dialectică. Tot ce reușește sau tot ce nu eșuiază este firesc, și deci conform genului rasei? Și nu există alt criteriu? Dar în acest caz, cum mai poate îndrăzni spiritul nostru să judece, înainte ca ciocnirea oarbă a forțelor să se fi rezolvat în reușite și eșecuri? Cât privește ideea de echilibru, această stare nu este un dat experimental sau istoric al vieții, ci o înclinare dialectică a demersurilor nostalgice, a căutărilor tragice, a luptei continue, din care se țese destinul de după cadere al omului.

«A fi român este o stare de fapt». «Istoria se face singură». Măreția acestor afirmațiuni organiciste este netăgăduită. Ele sunt desolate în măsura în care ar putea fi adevărate. Și pline de primejdie cu tot îndemnul la umilință și la supunere, în măsura în care turbură, îngălându-le, spiritele noastre, pe care le depărtează dela libertatea morală a creștinismului și dela vocațiunea redemptorie a istoriei.

La drept vorbind, noi nu putem considera problema structurilor decât în desfășurarea ei istorică. Structurile naționale ne apar ca un ciclu în devenire, ca o sumă de realizări în plină desfășurare. Cel mai sigur criteriu de identificare al permanențelor structurale, îl găsim tocmai în adâncimea, în fecunditatea și frecvența unor valori care au rîmflat în istorie. Iar pentru a vedea desfășurarea în viitor a destinu-

lui național, nu se poate face apel decât la intuiționismul realist al lui Nae Ionescu, la comunicarea simpatetică cu trecutul explicit și inteligibil, la analogia structurală cu acest trecut. În afară de el, intrăm în domeniul inspirației, al utopiei, al visionarismului, al arbitrarului.

Dar cine nu observă cât de relativă devine această metodă, care — am văzut — nu poate face apel nici la criteriul timp, nici la criteriul spațiu, nici la criteriul număr. Într'adevăr explicarea istorică a sufletului poplar nu pune în fața a multiple influențe. Unele — declarăm noi — sunt conforme structurii naționale considerate, altele o contrazic sau o deformează, și, ca atare, le acceptăm sau le respingem, le socotim binefăcătoare sau le condamnăm.

Față de problema influențelor, unii organicistei intransigenți adoptă o atitudine extremistă, în sensul că nu există influențe în domeniul culturii, ci numai în acela al tehnicii. Toate valorile spirituale sunt autohtone și se nasc originar din sufletul poporului. Imprumutul sau deformează sufletul poplar, sau ratează sau produce valori hibride și caraghioase. Numai dacă valorile imprumutate aparțin în mod cu totul întâmplător unor ordine corelative de realitate — românism și ortodoxie — se poate ajunge la asimilare, la penetrație, la creșterea structurală. Unii istorici ca J. Burckhardt vor spune că formele de cultură nu trebuie să tindă spre universalizare nici spre constrângere, spre deosebire de Stat și Religie.

Cât privește afirmațiunile lui Burckhardt, ea este inexactă, chiar din punctul relativ de vedere din care este făcută. Cultura — ca și Statul și religia, de care nu se deosebește structural, toate fiind forme de spiritualitate umană, — tinde spre universalizare: helenisismul, cultura latină, renașterea italiană, cultura franceză din secolul al XVII-lea înainte, germanismul contemporan au fost sau sunt animate de o forță de universalizare, netăgăduită de nimeni. Mai mult încă, prin aceasta se deosebesc de formele de cultură locale sau minoră. Iar acestea din urmă se inseră în istoria civilizației tocmai prin valorile universale puse în circulație (pictura flamandă, muzica lui Chopin și a lui Grieg, teatrul lui Ibsen sau poezia lui Maeterlinck). Aceasta nu înseamnă că asemenea valori nu sunt purtătoare de geniu etnic care le-a produs, ca și culturale universale pe care le-am amintit. Universalizarea este posibilă tocmai prin faptul că în concepția noastră etno-crația nu înseamnă o fatalitate unică de destin istoric și uman, popoarele având, așa cum vom arăta mai jos, multiple puncte de contact și de trecere între ele, fără a se confunda unul cu altul sau a-și ruina individualitatea. Pe de altă parte, universalizarea unor valori culturale se face totdeauna prin integrare într-un ciclu organic (de pildă Cidul Spaniol în tragedia franceză, plafoanele florentine în Palatul dela Fontainebleau), unde rodere, fără a dispărea, dar dând noi sinteze care nu transformă pe Roman în Hellen contemporan cu Pericle, pe medieval în cetățean al Romei, sau pe Frederic cel Mare în supus al Regelui Soare. Când această integrare nu este posibilă, avem pe bună dreptate și pe franțuzite, dar aceste modalități nu pot condamna principiul imprumuturilor nici tendința de univer-

salizare a onora din valorile culturale. Atitudinea care respinge orice imprumut între culturi, are împotriva ei însăși realitatea istorică. Să examinăm trecutul nostru. Influența ortodoxă, slavă, turcă, fanariotă, luterană, unită, engleză, germană, franceză, pot fi renegate, pot fi oare pur și simplu igonite din compunerea realităților românești, pe motiv că aceste realități nu s'au născut din forțele originare de structurare ale sufletului românesc? Faptul că ele s'au produs — în condițiile știute — să fie indiferent? Viața noastră românească, ar fi aceeași și fără ele? La această întrebare răspundem hotărât, nu! Că valorile astfel imprumutate au suferit o reducere la numărul românesc, în continuă creștere și creație, este altă chestiune.

Dar noile valori, transformate, se adaugă organic puterilor de creație și se regăsesc în procesul viitor de structurare a realității românești. Aceasta, bine înțeles, nu înseamnă că orice imprumut sau influență străină are aceeași soartă fecundă. Tocmai din această cauză, în fața unei noi valori de imprumutat, ne vom întreba, în primul rând, dacă trecutul istoric ne-o arată indiferentă și inadmisibilă pentru sufletul românesc și, apoi, dacă, în viitor, simțul nostru de intuiție realistă o integrează în viziunea românească a vieții.

Adeseori, criteriul distincției între influențe conforme și potrivnice sufletului național, variază dela epocă la epocă. Acum un secol, imprumuturile latinizante erau conforme structurii noastre românești, când blestemau influențele fanariote. Un secol mai târziu, structura noastră se îndreaptă spre Dacia¹⁾, spre ortodoxie, sau spre Bizanț, iar unii gânditori au cerut indulgență și pentru Fanarioti. Astăzi, mulți dintre noi măturisim că a fi roman, înseamnă a purta deopotriva coroana și blestemul sângelui, dac, ale cuceririi latine, ale Bizanțului și ale Sublimei Porți. Fiindcă toate aceste apurări au devenit, în creștetul istoriei, structuri românești, al cărei conținut, este diferit de acela al forțelor componente, dar înțelegibil fără imbinarea lor organică și creatoare. În fine, unele imprumuturi și influențe devin adevărate forțe de structurare a sufletului național, cum este cazul ortodoxiei, în concepția lui Nae Ionescu, care pe de altă parte nega realitatea imprumuturilor spirituale. Lucrul ar fi posibil fiindcă ortodoxia ar traduce în mod desăvârșit nevoile religioase ale sufletului românesc.

Tot din cauza conștienței că organicismul, ca metodă de lucru conștient, este limitată și relativă, Nae Ionescu a

¹⁾ Cel dintâi care se întoarce — fără exagerări — spre sursele traco-dace, este Eminescu. V. Pârvan fundamentează această poziție în istorie. D-l C. Fotino, *Contribution à l'étude des origines du droit coutumier roumain* Paris. 1926; *Ce este vechiul drept românesc*, o aplică în studiul instituțiilor juridice. Cf. P. P. Panaiteșcu, prefață la *Naționalismul lui Eminescu* de Paul-Al. Georgescu. Vremea. 1940: «Azi noi ne simțim Daci, nu numai pentru că știm că ne tragem din ei, dar pentru că am făcut legătura între sufletul dac și aspirațiile noastre de azi».

Dan Botta propune o interesantă tălmăcire dacă și orfică a teogoniilor eminesciene și a surprinzătoare și numai finalei înscenări creștine pe care o cunoaște sbuciumata lui așteptare între neliniști orifice și zamlolice.

insistat asupra acestui adevăr că sufletul unui popor este exprimat sau crescut organic nu de personalitățile inteligente, cu o cultură vastă și cu diplomă strălucite, ci de oamenii aleși, care se găcesc în istorie, o exprimă și o servesc, așa cum bobul de grâu realizează destinul grâului. Logica acestei poziții — pe care noi o recunoaștem — îl conduce pe Nae Ionescu să ceară conducătorului ales un minus de inteligență, de problematică raționalistă a realității sociale, tocmai ca o garanție a maseiivii lui comunică cu destinul neamului pe care era chemat să-l înfățișeze.

O altă concluzie logică a organicismului este aceasta: omul prudent și înțelept va încerca brațele, va lăsa pe naivi și pe imprudenți să se agite, și el va verifica firescul, normalitatea fenomenului, căruia, după aceea, îi va oferi o siguranță, adeziunea sa. Acești înțelepți există. Ei sunt pensionarii anticipați ai istoriei. Ei au înțeles organicismul, dar nu cu ei se clădește istoria, ci cu marea mulțime anonimă, care trăește, riscă, se angajează, caută, muncește și da forme noi vieții imperioase și necesare pe care o poartă. Aceștia fac organică istoria, fără a se turbura de contradicțiile «rationale» pe care le închide organicismul.

Examenul critic la care supunem concepția organicistă în cultura noastră nu pornește dela convingeri contrare — dintre toate doctrinele concurente, organicismul exprimă mai fidel punctul nostru de vedere — ci din nevoia de a nu-i adopta cu ușurință unele erori și exagerări.

Există un specific individual. Există structuri specifice familiale și regionale de diferite proporții. În fine, în cadrul națiunilor azi constituite în Europa, cu dimensiunile lor atât de deosebite, specificul național nu este contestat de nimeni. Cultivarea tuturor acestor particularități poate fi un bine, și nu odată s'a spus că numai acela care își adâncește genial locului natal, are sorți de a purta o valoare reală, ca membru al comunității naționale întate, și al umanității, apoi.

Dar această poziție n'are nimic comun cu organicismul extremist. Dela Spengler încoace, cel puțin, organicismul înseamnă cer închis, destin, fatalitate prin care trăești și disperi. Nu poți fi altceva decât ceea ce ești organic prin structura căreia îi aparții. Este o eroare să te smulgi destinului tău. Și Spengler a avut marea inteligență de a lărgi cercul acestei fatalități, făcându-l să coincidă nu cu viața oricărei comunități naționale, ci cu istoria ciclurilor de cultură, în care decisive erau marile popoare purtătoare ale destinului omenesc. În aceste limite, organicismul se verifică mai ușor și produce contradicții sau aberații mai reduse.

Organicistii noștri au combinat fatalismul spenglerian cu exaltarea națională, creată de secolul naționalităților. Era firesc și bine ca orice națiune să aspire la o viață onorabilă și chiar independentă. Era tot așa de firesc și de dezirabil să-și cultive pe lângă vocația creștină, particularismele fecunde și naturale. Dar aceasta n'avea nimic comun cu organicismul fatalist al lui Spengler. Sub influența acestuia, dialectica rezervată de el popoarelor purtătoare de cultură și ciclurilor istorice, a fost aplicată fiecărei comunități naționale, chiar dacă numără câteva milioane de suflete și produsee câteva dansuri și cântece populare. Și aceste mici comunități trebuiau închise în cercul de foc al unor structuri anice, ireductibile. Sufletul națiunilor trebuia fragmentat cu atâtea intransigențe, și închis în fatalități atât de oarbe și de strâmte!

Refuzăm să aplicăm *tale quale*, cu toate consecințele ei, dialectica spengleriană, oricărei comunități naționale. Specificul național nu este pentru noi nici o fatalitate inexorabilă, nici un cerc de fer care să fragmenteze umanitatea în regiuni incommunicabile. Deși constituirea omenirii în națiuni ne pare voită de Dumnezeu, totuși ele ne apar înfrățite atât pe planul divin al revelației și mântuirii, cât și pe planul istoriei, în ansambluri, mai vaste sau mai coerente, după epocă și după loc în spațiu. Toate aceste puncte de contact — geografie, rasă istorie, religie — înfrățiri, aceste comunicări sufletesti nu trebuie nici excluse nici condamnate prin rigoarea unei concepții organiciste care, pentru a se justifica, introduce rațional în evoluția viitoare, o rigiditate pe care n'a cunoscut-o trecutul viu, liber, mlădios, în care caută totuși verificarea propriei ei poziții.

A L B A - I U L I A / de V. VOICULESCU

*De tacă azi tunul și nu-și iau avântul
Cohortele 'ntoarse, în lipsa lor, sus
Să bubue Verbul, să tina cuvântul.
Să fulgero slova în spartul apus.*

*Olatul cel mare rotîi e de ulii
Și nu-i nici o pușcă țintindu-i din sbor.
Dar glasuri viteze mereu Albei Iulii
Vestescă-i plinirea unicului dor :*

*Regească cotate de veci a Unirii,
Pecetie pusă pe-Ardealul hrisov
Tu matec a jertfei, standard desrobirii
Ești scuin dreptății cei făr' de istor.*

*În tine rodește de-apururi un sânge
Ce 'n casne vârsară Hristoșii iobagi,
Năprasnica roată destinul nu-l frânge.
O, Iulie Albă, odraslele 'ți strânge,
Sbucni va 'nvierea colinelor dragi.*

¹⁾ Nae Ionescu, *Roza Vânturilor*, p. 147: «A fi român înseamnă o stare naturală, o formulă de echilibru a existenței din care decurg, prin însăși desfășurarea vieții, anumite forme. Un bob de grâu, dacă îl îngropi în pământ, la umezcală, incolțește și dă fir. Un anumit fir, cu o anumită dezvoltare necesară, mai dinainte determinată de însăși structura bobului de grâu. A fi român înseamnă a avea o anumită plămădă din care decurg cu necesitate absolută anumite atitudini și gesturi. Voința noastră nu are nimic de zis în această împrejurare, pentru că noi nu putem săpăși în chip normal pe noi înșine, decât înțelegând de a fi noi înșine».

VOEVODATUL TRANSILVAN

de I. LUPAȘ
Membru al Academiei Române

Fiind vorba de începuturile vieții și organizațiilor de Stat ale poporului român, nu poate fi trecut cu vederea adevărul ce rezultă cu deplină claritate, din toate informațiile istorice, cunoscute până în timpul de față, anume că documentele înfățișează Voevodatul Transilvan cu o vechime de un veac și jumătate, iar cronicile chiar cu una de 3 veacuri și jumătate, mai adâncă, decât aceea a Voevodatului Tării Românești.

Tăra Transilvaniei, deși cuprinsă câtuși de puțin în granițele politice ale Regatului ungar, a rămas dealongul veacurilor separată de acesta, trăind-și viața ei, aparte, într-o tradițională organizație voevodală în evul mediu. apoi ca Principat sub suzeranitatea otomană și, în sfârșit, ca Mare Principat sub supremație habsburgică (1765—1867).

Unele istoriografii interesate au evitat multă vreme cercetarea amănunțită și temeinică a originii Voevodatului transilvan, mulțumindu-se a spune, în termeni vagi, că *elementul maghiar* ar fi dat acestei țări cea dintâi organizație de Stat, sau chiar că însuși Voevodatul transilvan ar fi fost o creație a Regatului ungar.

Se știe însă că, la începutul organizării sale politice-administrative, Regatul ungar adoptase modelul german al Comitatelor, și nici de cum pe acela al Voevodatului, de vechie structură specific românească. Cărmuirea unguerească a stăruit să înfrunțeze și în teritoriul Transilvaniei Comitetele, dar înfrângându-le și rezistența seculară a vechii organizații voevodale românești, abia a putut înfrunța până la jumătatea veacului al XIII-lea un comitat de graniță, la Solnoc, — pe drumul de penetrație din Ungaria în Nord-Vestul Transilvaniei —, apoi mai târziu al comitat la granița răsăriteană, în frunte cu comitele Secului, și un al 3-lea la granița de Miază-Zi, în frunte cu un com al său de încredere, comitele Sașilor.

Tendința de a-i scoate pe acești reprezentanți ai autorității regale de sub jurisdicția voevodală transilvan putea fi dusă la îndeplinire numai când se întâmpla să fie acesta o persoană mai puțin însemnată și mai lipsită de îndrăzneală în relațiile sale cu Regele. Când se simțea însă în putere și era om de ispravă, Voevodul transilvan nu făcea seamă de restricțiile ce-i împuneau cutare decret regal, ci continua să-și exercite atribuțiile administrative, judecătorești și militare în tot cuprinsul Transilvaniei, fără a se lăsa stânjenit de prezența vreunui comite dintre cei amintiți. Dimpotrivă, numeroase dovezi arată că Voevodul Transilvaniei își asuma adeseori și titlul, și jurisdicția comiților, pe cari intenția regală îi lăsa să-și știe independenții de autoritatea voevodală și suptuși numai Coroanei ungare.

În timpul din urmă, în cea mai recentă sinteză de *Istorie Ungară*, s'a afirmat că Voevodatul Transilvaniei ar fi fost creat de însuși primul Rege al Ungariei, Ștefan (zis cel Sfânt), în forma unui comitat de graniță, la cărmuirea căruia nu a reușit să așeze însă un comite ei, silit de împrejurări, a început perpetuarea vechiului Voevodat. În sprijinul acestei afirmațiuni însă nu a putut fi adusă până în timpul de față absolut nici o dovadă, după cum probabil nu va putea fi adus nici vreun argument hotărâtor în sprijinul ipotezei formulate de un cercetător del. Sibiu, care susține fără nici un temei că originea acestei organizații voevodale ar trebui căutată undeva prin Germania...

Mai aproape de adevăr este însă cercetătorul german *Herbert Hönelbaum*, din Leipzig, care, în publicația sa despre *Structura politică și bisericească a Transilvaniei până la invazia Tărilor*, consideră organizația voevodală ca specific transilvană (etwas spezifisch siebenbürgisches). Numai în privința titlului de voevod riscă ipoteza că ar fi de origine bizantină, strecurându-se în Transilvania, la anul 1176, prin cel dintâi care poartă acest titlu, prin voevodul Leustachius, afirmativ de neam italian, care luptând cot la cot cu trupele Împăratului bizantin Manuel I-lea, Comnen, ar fi adus, ca o reminiscență din timpul serviciului său în armata Bizanțului, acest titlu ostășesc și ar fi reușit să-l împună căpeteniei politice a Transilvaniei.

Este adevărat, însă, că însuși autorul consideră această ipoteză a sa numai ca o presupunere îndrăzneată (eine Kühne Vermutung). Și e firesc.

Precum nu se va putea dovedi niciodată că organizația voevodală a Tării Românești și a Moldovei ar fi de altă proveniență decât aceea demonstrată în studiul răposatului profesor universitar Ioan Bogdan, despre *Originea voevodatului la Români*, tot așa de puțin se poate căuta începutul Voevodatului transilvan aiurea decât într-o obârșie comună cu a celui muntean și a celui moldovean. El a fost organizat, și încă solid organizat, pe vechi temeri trănice și rezistente, cu mult înainte de a fi pătruns elemente unguerești în teritoriul dintre Carpați și Tisa.

Altfel, ce interes ar fi putut avea Regatul ungar să-și creeze aici o organizație separatistă, care să fie în stare să împiedeca, veacuri de-a rândul, consolidarea în această regiune carpatică? Faptul că nume de voevozi transilvani se găsesc amintite prin documente încă dela începutul veacului al XII-lea, că dintre ele nu lipsesc, la începutul veacului următor, nici nume românești, ca Leucă-Voevod și Poșa-Voevod, este o dovadă că acești voevozi nu erau decât contiuatorii și urmașii vechilor «ducei» amintiți în cronică. Notarului anonim din veacul al XII-lea, ca unul care s'au împotrivit cetelor unguerești, când acestea au încercat să treacă prin Crișana lui *Memorot* spre a pătrunde, prin porțile Meseșului, spre *Tăra transilvană*, în care stăpânea Românel Gelu.

Este deci îndreptățită concluziunea că, în lumina dovezilor istorice cunoscute până în timpul de față, concentrarea măruntelor voevodate românești dintre Carpați și Tisa într'unul singur, în marele voevodat al Transilvaniei, a trebuit să fie determinată TOCMAI de necesitatea de a-și apăra țara, încercând să oprească la granițele ei apusene, invaziunea cetelor maghiare.

Este, deaceamenii, mai presus de orice îndoială că Ungurii, pătrunzând în Transilvania, au găsit aici o veche organizație voevodală, IDENTICĂ în structură ei, cu cea specific românească din țările surori Muntenia și Moldova. *Veacuri de-a rândul ei nu au fost în stare să o înlocuiască ori s'o desființeze.* Dimpotrivă, organizația aceasta s'a putut afirma pe la începutul veacului al XIV-lea cu mai multă amploare decât a Regatului ungar, sfârșit în luptele partidelor grupate în jurul diferiților pretendenți la tron, lupte ce s'au deslășuit cu deosebită înverșunare îndată după stingerea dinastiei Arpadiene (1301) — unica dinastie de origină etnică maghiară, toate câte au mai urmat la cărmuirea Regatului ungar fiind de origine franceză-italiană (Anjoueștii), germană (Luxemburg și Habsburgi), română (Huniadeștii), polonă (Iagelonii) și slovacă-germană (Zapolski).

Slăbirea Regatului arpadian l-a ajutat pe Voevodul transilvan Ladislaus (1291—1315) să devină un fel de arbitru al situației politice din Ungaria, luând la sine însăși coroana zisă «a Sf. Ștefan» și întinzându-și, după cum precizează un document din 1309, stăpânirea asupra unui teritoriu considerabil «dincoace și dincolo de pădure», așa dar, până la Tisa.

Era cel dintâi prilej de vădită înălțare a Voevodatului transilvan deasupra Regatului ungar. Nu însă și cel din urmă; căci pe la sfârșitul celuiui secol s'a încredințat Transilvania să aibă sub cărmuirea destoinicului Voevod Sibor (1395—1414) o situație destul de bună și de respectată, în unele împrejurări mai sigură chiar decât aceea a Regatului ungar Sigismund de Luxemburg.

Misiunea istorică îndeplinită de Transilvania în veacul al XV-lea, în vremea domniei Voevodului Iancu Huniade, cu netăgăduit folos pentru creștinătate, este un argument de valoare decisivă pentru a demonstra fînța și precizia ei organizare statală.

Din acest fapt rezultă în mod neîndoieinic că Tăra Transilvană, prin eroicul Voevod, răsărit din pământul și din sângele poporului ei de baștină, se ridicase mai presus de Regatul ungar, pe care intrigile magnașilor certăreși îl împiedecau să-și facă datoria cuvenită în lupta de apărare a creștinătății.

Nici unul dintre regii Ungariei nu a reușit să se ridice vreodată în istoria creștinătății la o însemnatate atât de covârșitoare ca aceea a voevodului transilvan Iancu Huniade, care prin numeroasele-i biruințe asupra Turcilor și-a întemeiat o faimă răspândită în toate țările europene, fiind socotit pretutindeni ca «cel mai viteaz atlet al lui Cristos».

Așa îl numise Papa Calixt III, într'o scrisoare din 24 August 1456 (*ab unico Christi fortissimo athleta Iohanne Vayvoda*), cum urma să-l numească ceva mai târziu și Papa Sixt IV pe Ștefan cel Mare, Voevodul Moldovei.

O impresionantă dovadă a încrederii desăvârșite și a legăturilor prietenești dintre Iancu Huniade și tatăl lui Ștefan, Bogdan al II-lea, Voevodul Moldovei, oferă ser-soarea trimisă de acesta la 11 Februarie 1450, din orașul Roman, la adresa lui Huniade, exprimându-i dorința ca: «*Tăra domniei mele și țara domniei tale una să fie*»...

Și, în realitate, UNA au fost țările române străjuind creștinătatea în lupta ei de apărare împotriva Semilunei, în cursul veacului al XV-lea, ca și în veacurile următoare.

Până în August 1456, Românel Iancu din Hunedoara, ca Ban al Severinului, ca Voevod al Transilvaniei și, câțiva ani, ca Guvernator al Ungariei, fusese comandantul cel mai temut al luptătorilor creștini împotriva potopului turcesc.

Mulțimea biruințelor sale asupra Turcilor s'a încheiat atunci cu strălucita izbândă dela Belgrad, a cărei faimă umpluse de bucurie țările creștine. Izbucnind ciurma în tabără, a căzut și Huniade victimă înfricoșatei molime. Puritatei ultimei lui dorințe, rămășițele-i trupești, transportate în Transilvania, au fost așezate spre odihna de veci în Catedrala din Alba-Iulia.

Pământul țării de naștere și glasul sângelui îl chemau acasă pe neînvinșul erou al neamului românesc și al întregii creștinătăți.

Arma smulșă de secera moții din mâna lui Huniade la 11 August 1456, fu ridicată însă în primăvara anului următor spre a fi purtată, aproape o jumătate de veac, cu egală vrednicie, de către alt român: Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei.

Este, fără îndoială, un neperitor titlu de glorie pentru neamul românesc că prim acești doi fii ai săi și prin numeroșii luptători, cari s'au sacrificat sub comanda lor, în numele crucii lui Christos, a reușit să împiedice puterea Semilunei în veacul al XV-lea și să întârzie drumul ei de triumf spre inima Europei Centrale, spre Viena cea amenințată mai târziu, și ea, de avântul cuceritor al Otomanilor.

Unul dintre istoricii unguri, Iuliu Pauler, afirmase că înaintași lui Huniade «au fost, mai presus de orice îndoială, Români, dar el nu era nici trupește, nici sufletește Român». Este vădită intențiunea de a expropria storiei române această necontestată glorie.

spre a o trece în folosul altei istorii, obișnuită, prea adeseori, a se împodobi cu pene străine.

Ar fi de prisos a mai stărui asupra adevărului exprimat în cuvântul «sângele apă nu se face». E de ajuns a spune că însuși Papa Pius al II-lea, contemporanul lui Huniade, vedea lucrurile cu mult mai clar decât istoricul din veacul al XIX-lea, scriind în una din cărțile sale aceste cuvinte de dreptățe și pentru erou și pentru neamul din sântul căruia se ridcase: «Ioan Huniade, al cărui nume întunecă pe al celorlalți, nu a sporit atât de mult gloria Ungurilor, cât a Românilor din coapsele căroră s'a născut» (Johannes Huniades, cujus nomen caeteros obnubilat, non tam Hungarorum, quam Valachorum, ex quibus natus est gloriam auxit).

Umanistul italian Galeotto Marzio, unul dintre curtenii cei mai apropiați ai regelui Matia Corvinul, deci în măsură să cunoască relațiile lui familiare, serie că Italianii numeau pe tatăl lui Matia, «Ioan Românul» și că acesta, când se afla în tratative cu trimiși de ai Papei, cari vorbeau latinește, nu făcea apel la alt interpret în afară de fiul său.

An mai avut și alții dintre fiii neamului românesc norocul de a se înălța până la treapta de voevozi ai Transilvaniei, și după Ioan Huniade, ca de pildă Bartolomeu Drăgii, unul dintre descendenții Voevodului român maramureșean Drăgu, sau, mai târziu, în veacul următor, făgărășanul Ștefan Mailat și hunedoreanul Francisc Chendi.

Sub cărmuirea acestor voevozi, Transilvania pornise pe calea de a se desface cu totul din legăturile politice cu Regatul ungar, în descompunere, căutându-și, ca și țările surori, Muntenia și Moldova, puțința de afirmare proprie, la adăpostul suzeranității turcești.

Locuitorii Transilvaniei, după ce a dusese răsunătoare sacrificii în luptele pentru apărarea creștinătății, sub steagurile încrețite de glorie ale lui Huniade, — în timpul domniei fiului său, Matia Corvinul, având serioase motive de nemulțumire față de politica lui, orientată în măsură excesivă spre Apus, începură a se simți părăsiți de acest fu al Transilvaniei. Ei așteptau ajutor și apărare din partea lui Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei și neînfricatul atlet al lui Christos.

Secuții luptau adesea sub steagurile lui moldovene și erau mai inclinați să-i dea lui dijma, de bună voie, decât să o achite pe cea stoarsă peste voia lor, de către organele stăpânirii ungare. Nemulțumirea Secului este exprimată într'un memoriu pe care frunțașii lor îl înaintaseră la 1493 lui Vladislav al II-lea, regele Ungariei, aducându-i la cunoștință că numeroși oameni de ai lor, ne mai putând răbda prigonirile voevodului Ștefan Bathori, s'au refugiat în Moldova și în Tăra Românească spre a-și căuta aici adăpost și ocrotire, oferindu-se ca iobagi ai stăpânitorilor din aceste țări.

Sașii din Brașov, împărțâși la 1472 de importante privilegii comerciale prin decretul lui Ștefan cel Mare, cu câțiva ani mai târziu, când tremurau de spaima unei sângeroase invazii turcești, i se adresau cu toată încrederea trimițându-i la Suceava o scrisoare plină cu rugămînți, care zugrăvesc în deajuns, starea lor sufletească: «Multă sănătate și slujbă — scriau căpeteniile Sașilor brașoveni — aducem înainte de Saște Măriei Tale. Par-că ai fi fost ales și trimis de Dumnezeu pentru cărmuirea

și apărarea Transilvaniei. Turcii păgâni vin spre ținutul nostru și spre cele trei scaune secuiești după pradă. Pentru aceea cu mare dor și dragoste Te rugăm pe Măria Ta, să faci bunătate să te apropie de această Tără, spre a o feri de arezi Turci nespuse de crânceni» (1479).

Dacă acestea erau sentimentele de încredere ale Sașilor față de Ștefan cel Mare, — privind spre el ca spre un ocrotitor, «trimis de Dumnezeu pentru apărarea și cărmuirea Transilvaniei», NU pare necesar a mai stărui să lămurim în chi'p deosebit ca astfel de sentimente nu puteau lipsi nici din sufletul Românilor transilvani, — prin sânge, prin credință și prin limbă, mult mai apropiați decât patrioții lor Sași, de gloriosul domitor al Moldovei.

Înstrăinarea sufletească între Voevodatul Transilvan și Regatul Ungar, după cum rezultă din atâtea numeroase dovezi, nu era, în jumătatea a doua a veacului al XV-lea, mai mică decum fusese la începutul veacului al XIV-lea, îndată după stingerea dinastiei arpadiene.

Dimpotrivă, ea pare să fi sporit în așa măsură, încât să poată servi ca temelie pentru o totală separațiune politică a Transilvaniei de Ungaria, separațiune pe care a contribuit s'o grăbească regimul destrăbălat al celor doi regi din familia Iagelonilor (Vladislav al II-lea și Ludovic al II-lea), spre a putea fi dusă apoi la îndeplinire prin lovitura de grație aplicată Regatului ungar de către oștile turcească în lupta dela Mohaci.

În altfel de împrejurări decât acelea, sub povara și neorânduiala căroră se prăbușea Regatul ungar, ar fi luptat și trupe transilvane, muntene și moldovene, alături de oștile ungare, cum se întâmplase adeseori în trecut, izbutind să pună stavila, nu odată, înverșunatelor ofensive turcești.

Cu forțe militare înmănușiate ele ar fi fost poate în stare să înlăture, și în lupta dela Mohaci, primejdia atât de amenințătoare pentru Regatul ungar. Dar pe câmpul de sângeroasă bătaie nu s'au zărit atunci fluturând nici steagurile muntene și moldovene, nici cele ale oștirii transilvane, care, comandate de voevodul său, potrivise astfel lucrurile, încât să nu sosescă la timp pe câmpul de luptă.

Urmarea îndelungatei agonii politice a Regatului decăzut și a catastrofei militare dela Mohaci a fost desfacerea Transilvaniei din legăturile sale politice de atunci și o nouă organizare a ei, sub aripile suzeranității turcești, ca Principat cu totul independent de Coroana zisă «a lui Ștefan cel Sfânt».

Această nouă situațiune era menită să aducă Principatul Transilvaniei în legături și mai străne cu Muntenia și Moldova decât fuseseră cele din timpul Voevodatului, după cum era de altfel o veche dorință a locuitorilor din Tăra transilvană.

Însuși organizatorul acestui Principat, *Georghe Martinuzzi*, a lăsat despre această dorință, obștească, o strălucită dovadă în ser-soarea sa din toamna anului 1542, comunicând, cu vădită îngrijorare, Arhiepiscopului din Kalocsa că «de multă vreme se frământaseră Ardelonii cu gândul să se desfacă de acest regat al Ungariei, ca după exemplul Moldovei și al Munteniei, să se supună Turcului». Exprima în același timp teama că ei «nu vor întârzia» a face pasul acesta.

De asemeni, în același an, scria Petru Percembsky — secretarul polon al văduvei regine Isabela — că pătrunzând Petru Rareș, Domnul Moldovei, în cuprinsul Transilvaniei, nu a întâmpinat piedici, «fiind Tăra aceasta locuită de Români, cari, «din cauza identității limbii lor, s'au alăturat cu ușurință Moldovenilor».

La fel, însuși Sultanul Soliman cel Mare se temea că cele trei țări: Transilvania, Muntenia și Moldova, încăpute sub suzeranitatea Porții otomane, se vor încheaga, cu timpul, într'o singură țară (omnia haec regna, in unum coirent).

Toate aceste prevederi, întemeindu-se pe nesdrucinate realități etnice și sufletești, nu au putut împiedeca cunoscuta desfășurare, firească, a închegării celor trei țări române într'o singură unitate politică, — la sfârșitul secolului al XVI-lea și la începutul celui de al XVII-lea.

Astfel, s'a dat eroului de la Călugăreni, dela Șelimbăr și de la Hotin puțința să deschidă cu sabia lui fulgerătoare drum nou pentru dezvoltarea politică a neamului românesc.

CRACIUNUL MEU de N. CARANICA

Străinilor, la noi acum
Copiii stele duc pe umăr
Copiii frumoși și fără număr
Inoaută 'n neaua de pe drum.

Cu ochii umezi de lumină
Cântând ne spun dulcea minune
Și toate stelele, străini,
Prind lin din clopoței să sune.

O, de-ați vedea la noi cum cîerul
Ascunde sate mici în palme
Și toate cum coboară calme
Cu Ecmnul iernii, Lerii-lerul.

Coboară ingerii, coboară
Tăcerea și zăpada sfântă
Ca'n Vislaim, întâia oară,
Cu stele mari, copiiu cântă...

Roma, 5 - I - 1942.

CE ESTE PROPAGANDA

de ERNEST BERNEA

Cuvântul propagandă, atât de întrebunțat astăzi, are sensuri multiple și aprecieri variabile. Aceasta poate să însemne și bine și rău totodată, poate să însemne bogăție dar poate să însemne și uzură, secătuire.

Cuvântul propagandă este un cuvânt compromis în oarecare măsură și aceasta pentru că activitățile pe care le-a acoperit nu au fost întotdeauna de bună calitate. Este necesară deci o cât mai atentă analiză și un act de alegere.

Suțem obligați dela început să definim propaganda prin ceace nu este, prin ceace apare sub acest nume, făcă a putea să răspundă în vre-un fel nevoilor acestei activități. E vorba în primul rând de activitatea unor oameni care se mișcă la limita între politicianism și negoț.

Până deunăzi propagandă însemna o acțiune dusă de adepții unor grupări politice numite partide, acțiune în sprijinul unor oameni mai mult sau mai puțin reprezentați sau în sprijinul unei categorii sociale. Pe acest drum propaganda putea merge (ceace se și întâmpla mai întotdeauna) până a se identifica cu lupta în sensul intereselor personale ale așa zisului om politic.

Propaganda pornită astfel năsterea forme denaturate care se învecinau pe o latură cu demagogia iar pe alta cu reclama.

Judecătura din punct de vedere politic ce înseamnă pentru noi astăzi propaganda? Înseamnă o acțiune colectivă îndrumată, de conducătorii unui neam, pe căile destinului istoric și uman în sensul acestui destin.

Nimic din ceace se așează la periferia ființei naționale, nimic din sensurile parțiale ale diferitelor grupări, ci totul pe linia mare a înfăptuirilor obștești a nevoilor de existență biruitoare a neamului.

Propaganda judecată din punct de vedere politic are temeiuri adânci și rosturi pe care nu oricine le poate descifra și pune în lucrare. Propaganda adevărată este expresia superioară a unor nevoi superioare, avangarda viitoarelor înfăptuiri istorice. De aceea propaganda în temeiurile sale politice este actul premergător marilor înfăptuiri, condiția primă, lucrarea pământului prin care bobul de grâu rodește.

În afară de denaturarea de sens produsă de către luptele politice interne, propaganda a mai suferit și o denaturare produsă de către oamenii care și-au făcut oficial din această activitate o profesie, o meserie. Specialiștii în propagandă socotesc această activitate o tehnică.

Că propaganda a fost luată drept tehnică nu ar fi născut un lucru prea grav, dar tehnica acestor profesioniști a avut pe deoparte un sens material, iar pe de alta un sens administrativ. Există cu adevărat o tehnică a propagandei dar cu un cuprins mult mai larg și cu temeiuri mult mai adânci, de dincolo de orice tehnică.

Propaganda nu este un act material meșteșugit și nici o bună orânduire a unor date materiale. Realitatea obiectivă asupra căreia se pleacă, câmpul său de activitate este, să nu se uite, o realitate morală. Temeiurile și rosturile sale privesc omul și deosebitele lui prielnic omenești. Sensul acesta în intrigă morală al propagandei face din această activitate o zonă de libertate și creație. Având în față o realitate vie, plină de taine și totodată nevoia de a o schimba și îndruma într'un sens prielnic înfăptuirilor noastre se înțelege câtă înțință, cât meșteșug și mai ales câte însușiri sufletești cere propaganda pentru a fi purtată pe treptele ei superioare.

Propaganda este o operă de mare adâncime și subtilitate, o activitate cu aderențe în lumea celor ce nu se văd. Domeniul propagandei se întinde până în zonele imponderabilului.

După aceste precizări aduse prin contrast, așcă prin descrierea activităților care nu sunt propagandă să încercăm acum o analiză pornită dela accepțiunea superioară a termenului propagandă, aceea a valorii sale istorice și umane.

Ce este și cum trebuie împlinită propaganda națională este scopul însuși al articolului de față. Pentru câștigarea acestui rod vom încerca să despăindem în primul rând temeiurile intelectuale și morale ale propagandei.

O propagandă întemeiată trebuie să cunoască în primul rând sensurile și

condițiile de desfășurare a naturii morale. Nesocotirea acestor date — nu mai vorbim de înlăturarea voită — pot face din propagandă o muncă fără rod și un rost fără rost. De aceea cel ce are o activitate de acest fel trebuie să cunoască omul, omul în general și cu mult mai sigur omul concret, omul viu real atât în sensurile și resorturile sale interioare cât și în nevoile, în angrenajul său social, politic și etnic. Științele morale începând cu psihologia, trecând prin etnologie și ajungând până în filosofie și chiar mistică sunt tot atâtea științe și meșteșuguri pe care trebuie să le stăpânească înfăptuitorul de propagandă.

O propagandă temeinică mai are o condiție. Ea trebuie să cunoască în afară de condițiile de desfășurare ale naturii înteme morale și condițiile obiective ale desfășurării stărilor de lucruri colective, adică a evenimentelor. Elementar și cotidian: un act de propagandă poate fi azi rodnic și mâine nerodnic sau invers, poate fi creator situat într'o împrejurare și distructiv în alta. Pe linie mare istorică: propaganda nu poate fi întâmplătoare; această activitate este în funcție de evenimentele istorice și desfășurarea lor. Cine face propagandă trebuie să cunoască realitatea politică și istorică pentru a o putea influența. Este necesară o putere de descifrare a istoriei, a vremii în care trăiește, este necesar un simț deosebit de adânc al tuturor întâmplărilor și cauzelor ce le produc. Cine face propagandă trebuie să fie nu numai un tehnician în sens material ci și un creator, în sens moral, un om politic în cea mai largă și superioară accepțiune a acestui termen.

Propaganda adevărată în temeiurile sale intelectuale cuprinde deci și acest imperativ: cunoașterea realităților istorice și politice care ne dau putința de a folosi împrejurările rodnice. În legătură cu această problemă, pentru a nu fi rău înțeleși, datorăm

o explicație. Propagandă în funcțiune de evenimente, de realitatea obiectivă istorică și politică, nu vrea să însemne pentru noi o acceptare de vre-un fel de determinism care ar elimina puțința omului de a activa liber la împlinirea rosturilor sale istorice. Aceasta ar înlătura propaganda și politica însăși, nu ca științe dar sigur ca instrumente. Sensul pe care îl dăm afirmației de mai sus este cu mult mai larg: ideea de libertate și creație își au locul acolo.

Intr'o activitate ca aceea despre care vorbim, firește, sunt o seamă de condiții obiective de care trebuie să ținem seamă. Dar ținem seamă de ele nu pentru a le asculta desăvârșit ci dimpotrivă pentru a scăpa de dominația lor prezentă, folosindu-le către deplina realizare a noastră la capătul căreia aceste condiții sunt răsturnate prin însuși actul nostru de creație.

Pentru înțelegerea acestui lucru minunat este nevoie să înaintăm cu analiza noastră dincolo de planul intelectual al propagandei. Să-i vedem deci temeiurile morale, acelea care dau sens și viață unei astfel de activități.

Propaganda este o activitate purtată de om și se răsrânce asupra omului: propaganda este un act moral și nu unul mecanic. Pornind dela om pentru a se opri la om propaganda are din complexitatea și din fluiditatea naturii sale. Natura morală, viața care se frământă în cuprinsul său, incertitudinea desprinsă din jocul nestăpânit al datelor acestei vieți fac ca un act de propagandă să fie mai mult decât un simplu act tehnic sau politic. Accentul cade pe moral și de aceea aci se găsește punctul de plecare.

Ce este și ce înseamnă propagandă în primul rând? Ce îi dă sens și ființă? Pentru că propaganda să fie cu puțință este nevoie în primul rând ca o realitate subiectivă să fie prezentă, este nevoie de un gând și un fond sufletec inițial care să pună datele în lucrare.

Cel ce face propagandă trebuie să aibă un ideal, să aibă o credință puternică în ceva care trebuie atins, trebuie împlinit. În acest fel propaganda este misionarism, este profesie de credință. În acest fel cei mai mari propagandiști ai lumii au fost apostolii lui Isus.

Fără un ideal, fără o credință neșdruncinată, fapta noastră rămâne rece, lipsită de rodnicie. Fără credință propaganda neavând substanță creatoare nu poate nădăjdui să atingă nici pragul scopului său final, necum să meargă către o desăvârșită împlinire.

Un alt caracter interior al propagandei este dinamismul său. Această activitate cere sforțare continuă, cere o concentrare a tuturor forțelor interioare, cere o poziție interioară dinamică. Propaganda este credință dar este și luptă totodată. Propaganda este credință activă.

Fiind un act de credință propaganda este un act de creație. Numai pe calea trăirii unui ideal, a credinței neștrămutate în împlinirea lui areva, un om sau un neam pot depăși prezentul care nu le este îndeajuns. Credința într'o faptă, într'o viață, într'o lume nouă, credința activă face ca acestea să vină cu adevărat.

Propaganda este un act de creație în sensul că prin ea năzuința devine împlinire, posibilul devine real. Propaganda provoacă realitatea și mai ales aduce la viață noui condiții și noi forme. Cel ce face propagandă se află în fața unei realități obiective, de cele mai multe ori protivnice. Pentru că el să poată obține un rezultat trebuie să schimbe, să transforme această realitate în sensul nevoilor sale ideale. Și această schimbare nu poate să se producă fără puterea miraculoasă a unei credințe active, singura cale de a angaja viitorul pe câmpul prezentului, singura cale de îmbogățire a acestuia din urmă prin actualizarea celui dintâi.

După ce am văzut ce este propa-

ganda, care îi sunt temeiurile sale politice, intelectuale și morale urmează să stabilim acum câteva din mijloacele sale de realizare practică. Abia aici se poate vorbi de propagandă ca tehnică și se poate satisface în vre-un chip mentalitatea propagandiștilor profesioniști, orientați prea îngust, prea material pentru a înțelege propaganda chiar redusă la acest ultim aspect, la tehnică.

Propaganda, desigur, pentru a-și vedea țelurile atinse are nevoie de o tehnică specială, are nevoie de crearea unor mijloace proprii de realizare. Să enumerăm câteva dintre cele mai însemnate:

— 1. În primul rând propaganda trebuie să fie organizată, să fie sistematică, nu întâmplătoare. Pentru a-și câștiga bătăliile trebuie să-și ia toate măsurile în sensul acestor bătălii. Să nu uităm că această activitate lasă de dorit și chiar uneori se pierde din lipsa unei bune pregătiri. Propaganda, ca o consecință a acestei atitudini, trebuind să provoace evenimentele nu să le sufere cum prea adesea se întâmplă, are nevoie de măsuri ordonatoare. Aceasta este cea dintâi condiție a muncii în propagandă.

— 2. O a doua condiție este aceea a calității. Propaganda are nevoie de o muncă selectată în sensul țelurilor ei, adică de o muncă de calitate superioară, de rodnicie în scop. Are mai puțină însemnătate cât se face și mai multă însemnătate cum se face. Calitatea muncii este în funcție de rostul ei și se judecă după cum răspunde sau nu la o nevoie, se judecă după rodnicia ei.

— 3. Propaganda fiind o activitate reală la nevoi reale trebuie să lucreze pe teren cum se spune, adică să meargă la obiect în sensul unei cuceriri și transformări adevărate nu închipuite. Propaganda de cabinet fără o rețea de influență directă a vieții este o activitate lipsită de înțeles și rod. De aceea propaganda nu se face prin recomandări verbale ci prin depline înfăptuiri.

— 4. O altă condiție pe care trebuie să o îndeplinească propaganda pentru a deveni o forță creatoare în destinul istoric și uman al neamului este aceea de a fi totală. Totală în două feluri: în ceace privește câmpul ei de activitate pe deoparte și în ceace privește agenții ei pe de alta.

Propaganda trebuie să fie prezentă în tot locul și în toate sectoarele vieții omenești. Tot locul trebuie cucerit și prielnic însământat. Iar atunci când ne gândim la cine o efectuează afirmăm nevoia ca toate talentele și energiile neamului să fie prezente. Un corp special oricât de multă pregătire ar avea și oricât de mult elan creator, nu poate răspunde decât ca inițiator și îndrumător, nici decum ca singur înfăptuitor. Propaganda este o acțiune colectivă.

— 5. În sfârșit, propaganda trebuie să fie permanentă. O activitate de acest gen care ar avea o respirație ne-regulată ar da semne serioase de slăbiciune. Propaganda trebuie dusă cu energie, fără întrerupere, fără oboseală. Chiar atunci când aparent ea ar fi obligată de evenimente să-și reducă intensitatea, credem că nu poate renunța la prezența ei, cu mult mai sigur la metode. Propaganda își adaptează după împrejurări, mijloacele care pot fi tot atât de rodnice deși de un alt caracter, de altă natură.

Nu avem decât să luăm un exemplu pentru o mai deplină lămurire. Intr'un fel acțiunează propaganda când are de dat o bătălie, fie ea o provoacă, fie ea o previne și în alfel acțiunează când are de săvârșit un act de prezență undeva. În primul caz mijloacele sunt acelea ale unui general de armată, ceea ce nu exclude violența. În al doilea caz mijloacele sunt acelea ale unui diplomat sau apostol în slujba unei credințe, când toată arta și meșteșugul moral sunt folosite.

Propaganda ca act de creație înseamnă prezență în lume în înțeles de rodnicie. Atunci când luptă pentru un ideal, pentru o credință, când luptă pentru dreptate și frumusețe, prezența ta se infiltrează ca apa și sensurile tale cresc biruitoare ca lumina. A face propagandă nu înseamnă a săvârși un act material, repetat până la mecanizare; a face propagandă înseamnă sforțare continuă și mereu înnoită, variată ca împrejurări și elemente, unitară în scopul său ultim.

Cel ce face propagandă în înțelesul superior și creator al acestui cuvânt este un om de orizont larg și înalte aspirații.

DRUMUL SPRE BAIȘIA

Priveliști spre Câmpia Hategului

ROMÂNII DELA MIAZĂ-ZI

de GEORGE MURNU

Membru al Academiei Române

Marea românită balcanică ce înflorise timp de mai multe secole după introducerea creștinismului și crease o a doua Italie romană din cele două Moesii sau Dacia aureliană — Bulgaria și Serbia de astăzi — împreună cu Illyricum și cu Dacia lui Traian, dispărute istoricește fiind încercuite de puhoiul barbarilor, din care iperboreii Slavi, venind din stepe și roind de peste Dunăre inundă (în secolele V și VI) o mare parte din suprafețele joase ale Peninsulei cotropind însuși Peloponezul și transformându-l într-o Slavie.

Această așă de extensivă aluviune slavă, amorfă și amorfică și deci ușor asimilabilă, a avut în partea nordică o zodie mai fericită: venirea hoardei turanice dela Volga, Bulgaria, care, cucerind Moesia și Macedonia au dat naștere (pe la 700 după Chr.) unui stat care a salvat pe Slavii respectivi și a contopit în decurs de două secole cuceritori și supuși cu compensații reciproce. Bulgarii adoptând graiul Slavilor, iar aceștia onorându-se cu numele de Bulgarii. Pe când coloniștii transplantai în Elada («slavizată toată» după o celebră atestare bizantină) nefiind popor răsunător și adevărat de stat, au fost în cele din urmă răsfirați sau absorbiți de Greci, după o susținută reacție înarmată a Bizanțului.

În acest interval romanitatea noastră călătă în cele mai grele privirocini ale soartei, stărne în adăposturi muntoase nordice ca un bloc de rezistență rasială impermeabilă, dar totuși ușor adaptabilă în mediul barbar. În prima perioadă ea se strecoară instinctiv coherent și conștient, pe tăcute și în așteptare de zile mai bune, nu sub jugul ipotetic bulgaro-slav, ci cum se verifică din datele și faptele întâmplare ulterioare paralel cu ei, în largă autonomie feudală (datorită recunoșterii lor valori militare) și de aceea în strânsă și necontenită solidaritate dictată reciproc de porunci inexorabile și în primul rând a luptei pe viață și pe moarte cu unul și același adversar comuna Bizanțului.

Timp de mai multe secole de eclipsă, această ereditate romană și-a conservat caracterul și fondul ei ereditar, grosso modo intact în noua cristalizare a limbii (vocabulary, formă, structură) evoluând normal în tranziția ei definitivă dela faza latină până la cea românească sau valahă și constituind astfel o națiune romanică bine distinctă și caracterizată printr-o incisiv imprimată înfluență periferică slavă și tangențial albă și greacă.

Unitatea aceasta de nume etnic, de limbă, de dătin, de fizionomie launtrică și din afară, cu care se cristalizează în generalitatea lor Români dela prima lor înfățișare în istorie până în ziua de astăzi, presupune cu necesitate stringentă unitatea lor geografică pentru perioada de formațiune a românismului. Concluzia cea mai obiectiv plauzibilă e astăzi numai una: că originea balcanică nu e admisibilă decât în neîntreruptă legătură, mai apropiată sau mai depărtată, după timpuri și nevoi, de masele carpatine, temelii și focarul de radiație a românismului.

Ceeace reiese pozitiv concludent și irevocabil este că, în decursul secolului al IX-lea și X-lea și, îndeosebi, după prăbușirea domniei Bulgarilor din prima fază (700—1018), poporul român din plinătate format și răspândit multă vreme peste toate lanțurile de muniști peninsulari, dar mai concentrat, aproape simultan, apare în trei mari grupări derivate din același spațiu central și descălece dealungul celor trei masive: Carpații, Balcanii și Pindul cu ramificațiile sau anexele lor. Artera Dunăreii, cași spațiile intermediare, n'au fost desigur o stavil: pentru contactul secular dintre ele prin mijlocirea populației transhumante a nomadismului românesc care fluctua mai totdeauna, cel puțin până la intercalarea Turcilor, între Carpați și țările balcanice. Așa se explică relativ puțină diferențiere fundamentală a celor trei dialecte care s'au accentuat după această descentralizare a românismului cu toate influențele multiple din afară și, mai ales, cu toată tangența mai directă și mai durabilă cu Slavii.

Acși în aceste inexpugnabile fortărețe defensive s'au mobilizat și retrănsat în evul mediu întinsele cantonări românești trăind sub conducerea unor proprii căpetenii de autoritate și demnitate separată romană, într-o organizare și ierarhizare de regim patriarhal-pastoral, capabil de a evolua până la o structură de stat, într-o câr era sprijinit pe tradiții vechi și sacrosante (cum se schitează și azi pe alocuri în partea de miazăzi) și cu posibilitatea de re-

vărsare a miilor de turme spre șesurile iernatice de pe vastele câmpii alăturate cum erau de pildă, pentru cei din cetatea carpatină, pe de o parte zărifile depresiunii dinspre Tisa, iar pe de alta stepele dinspre Muntenia, Moldova și Basarabia până la Nistru și Marea Neagră: pentru cei din Balcanii, temperatele câmpii ale Traciei și, la nevoie, ale Asiei Mici; iar pentru locuitorii Pindului cuprinsul șesurilor din Macedonia, Tesalia, Epir, Albania și Grecia până în Peloponez (după refluxul slavon).

Toate aceste comasări de românități, aceste Români sau Vlahii, viețuind și activând în diverse condiții locale, s'au structurat istoricește în moduri și cu anse deosebite.

Cea mai liberă în mișcarea și înclăzirea ei a fost cea Carpatină, care a putut astfel cu timpul s'ajungă la un apogeu de glorioasă învingătoare eroică, teulminând în epopea luptelor cu Islamul și de o amploare de expansiune miraculoasă militară și teritorială, reușind prin dinamismul său inerent să restabilească la o dată anumită, cu toată izolarea-i în care se afla, aproape integrală etnorațională divului Traian, *Dacia felix*.

Grupările de pe plaiurile Bulgariei și Serbiei, cași din Norul Greciei, au avut o soartă mai vitregă, deși, ca elemente din aceeași rasă, nu au putut să fie cu mult mai pe jos prin calitate, densitate și vigoare.

În secolele XI și XII se constată în genere o mai mare și mai repede înmulțire și împuternicire a românimeii balcanice după dezastrul poporului slavo-bulgar în 1018. Această se datorește, de bună seamă, și unor împrejurări favorabile economice, dar nu mai puțin și noului regim politic mai tolerant și mai binevoitor sub stăpânirea celor trei titani ai d'naștii Comnenilor, fenomen mai explicabil dacă admitem originea lor românească după mărturia călătorului spaniol Beniamin din Tudela.

Balkanii, dealatul și dealungul, până dincolo de râul Morava (Serbia) gemeau pe atunci de o covârșitoare mulțime de Români. Ea devine așa de impunătoare și de semeț încrezută în forța-i numerică și în fortificațiile-i inaccessibile, încât sub comanda a doi fruntași beludici proprii, Petru și Asan, născuți și crescuți din aceeași tulpină vlahă, întreprind (în 1186) o revoluție răsunătoare și foarte sângeroasă, sguduitoare de temelii a Bizanțului, spre a

scutura jugul greu și îndelung al acestuia și a restabili domnia împreună româno-bulgară așa cum fusese odinioară de pe la 700—1018.

Despre toate acestea nu avem numai afirmarea celui mai veridic martor ocular Nicetas Choniates, ci și confirmarea paralelă și unanimă din partea istoriografilor contemporani bizantini și occidentali ai Crucădei a IV-a, care toți, ca și cronicarul lui Barbarossa, Ansbertus, sunt în totul de acord că revoluția a fost inițiată, organizată și exclusiv comandată de căpetenii românești nu numai cu ajutorul subsidiar al Bulgarilor, ci mai presus de toate în alianță cu hoardele Cumanilor de peste Dunăre. Fiindcă elementul diriguitor sau preocupător în această întreprindere au fost Români din Balcanii.

De Bulgarii contemporanii întemeie numai în treacă și sporadic, și nicăiri nu e vorba de o contribuție esențială fie de comandă, fie de cooperare în campanie din partea lor.

Pentru simplul motiv că aceasta nu era acum posibil. Fostele câmpii ale Bulgariei mari — ne-o spun cronicarii bizantini — erau multă vreme cu totul pustii de oameni, pentrucă ele fuseseră radicale pustiite în răsoabele și revoluțiile anterioare cari au fost zdrobitoare pentru Slavo-bulgarii.

De aceea numele de Bulgarie, rămas ca o zestre istorică, se întrebuiștea de acum ca o denumire mai mult geografică; el era înlocuit prin acela de Vlahie (Blachia, Blakie, Blaque, Mocsia-Vlahia, [terra] Bulgarorum et Blachorum) sau asociat cu acesta și înțelegându-se fie tot teritoriul dintre Balcanii și Dunăre (după numele poporului domnitor) sau parțial, adică regiunile din interiorul fostei Bulgariei mari sau Bulgaria muntoasă cu o parte din Tracia, unde erau mai concentrați Români.

În orice caz dinastia era puterea decisivă și românitătea ei e confirmată în mod strălucit de Papa Inocențiu al III-lea care îl încoronează pe Ioanișiu ca împărat și-l salută bucuros ca fiind progenitură din nobilă origină romană. Tot Papa, în acord cu marele istoriograf Nicetas Choniates, semnaleză unitatea dualistă româno-bulgară a statului vechiu de sub domnia țarului Simeon și Samuil.

Trebue să recunoaștem că statul acesta absolut românesc la rădăcinile lui, e ulterior pe nesimțite bulgarizat formal, dar nu prin voința bulgară, ci du-

pă propria concepție și consimțire a creatorilor lui asanizi, dealfel singura dinastie mare și ilustră a acestui regat, care decade apoi sub următoarele dinastii mediocre și străine și e cucerit de Turci fără o rezistență memorabilă.

Asanizii au adoptat dela început principiul identității cu tradiția, dovada că și-au dat seama că nu puteau improviza un stat nou, pur național, ignorând cei doi factori fundamentali la întemeierea domniilor de atunci, cel politic și religios. Români nu posedau o cultură proprie cât de rudimentară, nu aveau tradiție de stat, o limbă cultă, literatură și administrativă. Apoi ei erau oameni în mare parte munteni și dacă în această vreme începuseră a se gospodări și pe câmpii, orașele și capitala erau locuite mai mult de Bulgaro-slavi.

Mai era și o altă piedică exterioară foarte greu de înlăturat, neîmpăcata înverșunare contra acestor revoluționari români din partea Bizantinilor și Ungurilor, cari ani îndelungați au putut neutraliza eforturile Asanizilor de a se legitima ca suverani normali pe tronul din Târnova. Astfel slavișmul bulgar, ca și bizantinismul grec odinioară, obține pe neluptate și cu totul gratuit o mare putere pusă în picioare de efortul timpuri de o estetică în îmbrăcăminte, de energiei și geniului romanității noastre.

Ca urmare noi pierdem cu acest prilej o considerabilă parte integrantă a românimeii. E drept că nu în întregime, căci majoritatea alcătuită din păstoriș — dată fiind imposibilitatea transmutației Românilor în Tracia bizantină (după ura de moarte ce o contractaseră ei în luptă cu Bizanțul) — emigrează dincoace de Dunăre întărind rezervele lor centrale din Carpați și înlesmind expansiunea lor peste restul țărilor ereditare românești, după retragerea Tătarilor.

Totuș populația rămasă dealungul Balcanilor până la Marea Neagră trebuia să fie destul de numeroasă, dacă judecăm după frecvența resturilor de toponimie românească și cercetăm cu ochii noștri în ziua de azi văile și poalele munților unde se ivesc la ficce pas-tipuri de o estetică de îmbrăcăminte, de fizionomie și prestanță cu totul diferită de aspectul celorlalți locuitori. Dacă și-au perdit de totdeauna graiul părintesc, exteriorul lor trădează încă dela prima ochire reflexul de privilegiată a lor origină mediteraneană.

Dar nu a fost numai acesta aportul nostru în favorul bulgarismului. Sacri-

ficiile noastre grele se continuă dela Nord la Sud în decurs de veacuri.

Chiar astăzi dealungul Dunăreii și, mai vărtos, în ținutul Vidinului, prin valea Timocului, — de unde se ține lanț, în Serbie o populație compactă de vreo 500.000 de Români până dincolo de Morava și dela Dunăre până la Niș — date fiind condiții normale, se poate constata ușor un număr de peste 150.000 de frați oropșiți de-ai noștri, cari, sub raportul național, neavând nici un drept de-a întreține școli și biserici în limba lor, sunt ca și neexistenți pentru noi.

De aceeași îngrijorare suntem cuprinși acum când hotarele Bulgariei noi vor mai cuprinde un număr tot așa important de consăngeni de-ai noștri. Ei trăesc în diferite localități din Macedonia și constituie o populație orășenească selectă, odinioară fericită prin ocupații și stare materială, prin așezămintele lor culturale și sociale ca și prin libertățile naționale de cari s'au bucurat împreună cu celelalte naționalități din Turcia atât de pomegrită, dar și atât de regretată pentru spiritual larg și îngăduitor cu care tratase pe supușii ei.

Contrastul l-au simțit Români sângereând vreme de aproape un sfert de secol petrecut în Serbia când ei, ca și Macedonienii slavi, au trăit sufletește o viață infernală în temnița celei mai închizitoriale siluiri a conștiinței naționale, și aceasta cu tot angajamentul oficial și formal al Serbiei lui Pașci de-a le acorda Românilor autonomia școlară și bisericască și dreptul de înființare a unui episcopat. Școlile și bisericile au fost închise, vechiul, secundul și neuitatul liceu românesc din Bitolia, proprietatea statului nostru, a fost confiscat de autoritățile sârbesti.

Acești Români Macedonieni — frații celor dela Pind — sunt cunoscuți Bulgarilor ca unii cari și-au dobândit un titlu destul de onorific față de ei prin rolul binefăcător ce l-au avut, din secolul al XVII-lea încoașe, stabilindu-se în Bulgaria.

Emigranții lor au fost de două categorii: nomazi veniți de peste un secol din Sud-estul Macedoniei, așezați vara în Balcanii și în Rodope, iarna în Tracia; sau antreprenori de tot felul, meseriași și negustori care plecând din oraș și orașele macedonene, împănau centrele mai compacte de dincoace de Balcanii.

Mai toți, în afară de colonia din Sofia și de mici comunități care mijesc pe alocuri, s'au contopit cu elementul bulgar. Dar ei nu au avut numai un rost efemer de simpli beneficiari; ei, avantații de o cultură mai înaintată, de inteligență și de aptitudinile lor practice, au devenit un factor considerabil care, mai ales prin energia și distincția personalităților ivite din rândul lor, a fost, ca și în Serbia, de cel mai mare folos la înțehbarea și dezvoltarea culturală, socială și economică a burghezimeii bulgare. E destul să cităm colonia comercială moscopolitană stabilită odinioară în comuna aristocratică *Arbanași* dela poalele Balcanilor — la doi pași de Târnova — colț îndelung înfloritor de cultură și civilizație exemplară macedo-română care făcea un foarte întins și activ comerț între țările române și Turcia, vilegiatură predilectă chiar pentru voevozii noștri.

Țara Românilor, cum e știut și recunoscut de amândouă părțile, paradisul tuturor expatriaților și refugiaților balcanici, aproape automat consecventă, le-a dat Bulgarilor toate dovezile nu numai de simpatie tutelară și ospitalieră, gata de sacrificii neprecupețite, ci și de lealitate și mărinimie atuuasta.

În ajunul desnoptărei definitive ce așteptăm cu toții, nu ne îndoim că de astă dată farul înțelepțeniei străbune, unit cu avertismentul experiențelor de până acum, îi va feri de orice abateri dela drumul drept al reparațiilor unui recent trecut. Bulgaria nouă, dată fiind perspectiva ce i se deschide în viitor, ne e datoare cu un răspuns afirmativ, pe care, cum am văzut, îl merită națiunea noastră.

În consecință, ea așteaptă *contradovzile* de prietenie, care poate deveni cu adevărat «perpetuă», dacă spiritul prevăzător și bunăvoința sinceră și leală vor servi de astă dată definitiv ca bază pentru soluționarea satisfăcătoare a tuturor problemelor pendinte dintre cele două națiuni.

Sperăm că răspunsul afirmativ va veni, o cere imperativul împrejurărilor, necesitatea vitală a echilibrului balcanic și deci garanția unei permanente de ordine și viață normală în conformitate cu idealul de pace și frăție pan-europeană a puterilor Axei.

POESII de MIHAI BENIUC

I LEANA

*In codrul acesta vrăjit
Stearii-s de două milenii,
Subt mușchiul de taină așteaptă
Făptura de vis a Ilenii.*

*Vestiți cavaleri din Apus
Umblat-au mereu s'o găsească,
Un blestem ce-apasă pe codru
Schimbatu-i-a'n peatră și iască.*

*Mari lotri cu nume temut
Cercat-au pe zână s'o jure —
Cadavrele lor putrezesc
In răsăun pământ de pădure.*

*Și zâna visează de veacuri
Un tânăr născut în dămbravă
Să vină să-i dea un sărut
Trezind-o din vraja bolnavă.*

FĂ-MĂ, DOAMNE, DRUM DE PEATRĂ

*Fă-mă, Doamne, drum de peatră,
Lumea toată să mă bată,
Ochii toți să mă măsoare,
Kupă-mă mii de picioare!
Inima mi-ar fi 'mpăcată
Când pe peatra mea umblată
Ar trece mândra odată.*

ZALMOXE ȘI CURENTUL DE INNOIRE MISTICA A VECHILOR RELIGII

de N. A. CONSTANTINESCU

II. NOILE REFORME ȘI MARI PROFEȚI

I. Problema getică, Zalmoxe și nemurirea

Marea seminție a popoarelor trace, care ocupau întregul Sud-Est european dela Don până la Pădurea Boemiei și la Marea Egee, prelungindu-se și în Asia Mică până la fluviul Halys, a produs în antichitate trei curente de înnoire religioasă, pornite din Frigia, din Tracia proprie și din țara Geților. Cele două dintâi au transmis, de timpuriu, chiar Grecilor, o sumă de credințe, legende și divinități traco-trigene; în deosebi religia nouă a mistereelor se dezvoltase în Tracia ca o înnoire timpurie a religiei naturaliste, ridicând pe Sabazio, vechi zeu solar, la rangul de zeu suprem, ce întrunește atribuțiile lui Zeus, Hades, Helios și Dionysos, ceea ce se vede dintr-un vers orfic, citat de Heuzey, care-l consideră «zeu național al Traciei», zeu-profet în genul lui Zeus și Apollo. Cultul său principal era pe muntele Pangeu.

Acosta este zeul care a revoluționat vechiul cult al lui Dionysos, contribuind la dezvoltarea religiei sau setei lui Orfeu, fabulosul profet al religiei mistereelor. Este probabil că Tracii au primit și ei religia de mistere din Frigia, dela frații lor pe jumătate orientaliși.

Ne mărginim numai a constata două trăsături distinctive la dânșii: o efervescență religioasă excepțională, care s'a comunicat Greciei și caracterul popular al acestor culte de mistere ce s'au dezvoltat pe solul thracic, ceea ce ne îndreptățește a le socoti ca emanații ale aceluiasi mare și puternic curent de reformă religioasă din secolii VIII și VII.

Dar cea mai surprinzătoare și enigmatică reformă, atât pentru cei vechi cât și pentru moderni dintre cele ivite în lumea thracă este, fără îndoială, aceea pe care Zalmoxe a dat-o Geților și Dacilor; în afară de părțile incidentale sau cercetările cuprinse în studiile istoricilor streini: G. Kazarov, C. Lehmann-Haupt, E. Roesler, E. Rohde, W. Tomaschek și alții, sau români: N. Iorga, Gh. Mateescu, V. Părvan, Gr. Tocilescu și Al. Xenopol — au apărut de curând patru cercetări speciale, privind de aproape religia lui Zalmoxe: Al. Săndulescu, «Religia Geto-Dacilor, 1929», subiect recomandat autorului de cel ce scrie aceste pagini, C. Blum, «Zalmoxi» 1929, I. Coman, «Zalmoxi, Un grand problème gète», (în «Zalmoxi. Revue des études religieuses II, 2») și A. Nour, «Cultul lui Zalmoxe, 1941», excelente lucrări ce deosebire cele două din urmă, prin care isoarele vechi, foarte sărace și puține, câte ne dau știri despre această religie, sunt pe larg discutate, astfel că un progres însemnat se poate nota în domeniul istoriei religioase a strămoșilor noștri.

2. Reforma și întemeierea națiunii religioase a Geților

Fără a ne opri la discuția iscată prin aceste studii, este neîndoios că o lumină nouă se proiectează asupra religiei lui Zalmoxe numai dacă o punem în legătură cu fenomenul general al curentului reformator ce străbate la un moment prin lumile vechi între sec. VIII—VII a. Chr. Multe concluzii greșite se vor înlătura atunci de la sine.

Pornind de la două premise ce par indiscutabil stabilite: 1) că Geții, cunoscuți de Herodot în sec. V împărțitău, ei singuri dintre toate popoarele trace, credința că nemurirea se câștigă de credincioșii lui Zalmoxe prin practicarea învățăturilor date de profetul legislator, iar nu prin inițierea în mistere ca în Orfism sau în alte culte de mistere d'n Tracia și Frigia, și

2) că ideea nemuririi capătă la Geți o claritate și o forță extraordinară, făcând din ei o națiune de incomparabilă vitalitate și însușiri morale: «cei mai viteji și mai drepecți» dintre neamuri — de la aceste două premise, noi putem ajunge la încheerile următoare:

I. Așa zisul «panteon getic» nu reprezintă de cât amintirea sau resturile populare din vechiul politeism naturalist pe care, împreună cu celelalte popoare trace, l-au profesat și Geții înainte de reforma în sens monoteist și spiritualist a lui Zalmoxe; aceasta a desființat politeismul, ridicând la rangul de zeu unic pe Gebeleizis, al cărui nume, după secole va fi înlocuit cu al profetului-legislator.

II. Deși Geții, (mai târziu Dacii), sunt recunoscuți de isoarele vechi ca Tracii de origine, locuind în «Tracia», adică țara Tracilor în sensul cel mai larg al cuvântului, ba uneori sunt numiți chiar «Traci» — ei constituie, anume pe temelial credinței în Zalmoxe, o națiune la originea căreia n'a fost un Stat di-

nastic, ca în Egipt ori în Macedonia, ci numai comunitatea în profesia de doctrină nemuririi, care constituie o religie națională pentru dânșii. Aceasta înseamnă că națiunea getică este o creație a reformei Zalmoxeene, după cum Israel este creația religiei lui Iahve dată de Avraam sau Moise, după cum Medo-Persii în bună parte s'au încheat în națiune prin legea lui Zoroastru. Instituția marelui preot sau profetului care cărmuiește națiunea alături de rege, vine în sprijinul acestei păreri; el joacă un rol superior regelui chiar, ca simbol mijlocitor față de Zeu, în genul narelui preot din Biblie. La 512, pe impul expediției lui Darius împotriva Geților, se pare că Geții nici n'aveau regi — națiunea era condusă, probabil, numai de preoți — iar după ce Geții au creat regalitatea, de imitație, proiectul avea misiunea de a cămăui el însuși pe timpul interregului (vezi rolul mitropolitului la Români, ce prezidează al Divanului domnesc pe timpul ocupațiilor streine) dar și rolul de a reprezenta unitatea națiunii religioase, când ea se găsea desmembrată în mai multe regate: dovadă avem pe Comozicus, marele preot al Geto-Dacilor, după moartea lui Boerebista, când zeatul se desmembră în regate mici.

III. Geții se distingeau clar din masa popoarelor sau «confederațiilor» de triburi trace — formând o comunitate aparte de caracter religios, în care puteau intra, ca membri și alte popoare trace ca Moesii, Tribalii, Crobyzii, ba chiar celtice, ca «Galatii» dumănești, dacă nu și iranice, din cele înfrănte pe pământul Daciei — ascultând toate de marele preot sau profet al lui Zalmoxe pe care-l ajută colegii preoți — și alcătuiind o «Getie sau Dacie religioasă», în genul Indiei brahmine și a Galiei druide.

IV. A patra concluzie, în fine, privește originea, cauzele reformei. Ca toți Tracii în genere, Geții au avut la început o religie naturalistă până în momentul când un profet, sau o serie de preoți, în chip succesiv, au introdus reforma, înlocuind politeismul naturalist cu religia spirituală, de caracter monoteist, a nemuririi, întemeiată pe o adevărată reformă a moravurilor, în care înfrânarea poftelor, justiția populară și purificarea prin rugă și inunuri, țineau locul de seamă.

3. Cauzele reformei Zalmoxeene

Dacă monoteismul a fost strict observat sau nu — ceea ajunz Budismul însuși, ori Moaismul, contaminat adesea cu adorația Baalilor și Astarteor! — și dacă Zalmoxe a fost profetul, regele sau numai zeul dogmei nouă, creat de un profet cu numele necunoscut — acestea sunt chestiuni secundare, a căror deslegare, în orice chip s'ar da, nu vor eliză nici de cum încheerile noastre. Important ar fi: când? și de ce s'a făcut reforma? În lipsă de știri istorice nu putem aduce de cât ipoteze. Ar fi de crezut că reforma s'a introdus la neamurile trace din Dacia, în fruntea cărora se distingeau Geții de pe malurile Dunării pe timpul venirii Scitilor, către sfârșitul sec. VIII, și anume din cauza lor. Dovezile arheologice arată pătrunderea Scitilor, prin învașii sau prin dominația intermitentă, până în Sudul Haemului și până la Dunărea panonică.

De sigur că teroarea scitică, din cauza căreia un mare popor tracic, dominând întreaga stepă ucraină (între Nistru și Don), Gâmerienii au fugit până în Asia Mică — va fi creată, la triburile trace din Dacia, dorința de libertate materială și spirituală, un instrument politic care să le pună în stare de a se sustrage jugului scitic și de a-l combate cu propriile lui arme, organizând cavaleria de arcași pe cari însuflețea religia nemuririi cu nouă revelație divină.

De unde însă putea să vină profetul reformator? căci versiunea greacă a lui Zalmoxe, elev sau sclar al lui Pythagoras, se prăbușește prin propria ei naivitate, ba se poate răsturna, în defavoarea reformatorului grec care, la începutul carierii sale a putut să învețe ceva din dogma lui Zalmoxe, pe care însuși Herodot o socotește mai veche de cât dânsul. Problema pusă aici este tot așa de greu de rezolvat ca și aceea a originii lui Zarathustra, reformatorul Iranului. Numele Geților și Dacilor are o curioasă asemănare cu al Masageților (=Geții mari) și Dabilor dela Nordul Iranului. Încă mai năbuie de venirea lui Darius, națiunea Geților, fiind liberă între Haem și Dunăre, pusesse barieră puternică în calea expansiunii Scitilor spre Sud, barieră ce va consolida și mai bine după expediția lui Darius. Și nu este puțin lu-

cră că această națiune religioasă, a știut să-și păstreze apoi neatârnată, sub eticheta getică, timp de șase secole, urmate de încă un secol sub gloriosul nume al Dacilor, continuatorii Geților sub ambele aspecte: politic și religios!

În ceea ce privește reforma lui Deceneu, care și el fu divin'sat în urmă am putea să ne gândim la vreo extindere a cultului orgiastic al lui Bacchus-Sabazio la popoarele de sub seculul regelui Boerebista, poate chiar la Geți, în epoca declinului. Noul profet-zeu isbuti să restaureze puritatea vechii religii și să dea unei națiuni politice a Dacilor aceeași coeziune religioasă ce caracteriza pe Geți. Dar ideea că viața de aici este o durere ce trebuie prefăcută într-o metodică pregătire pentru adevărată viață care este aceea a sufletului, dincolo de moarte, aceasta se asemăna cu doctrinile înflorite mai de timpuriu în India.

Înainte însă de a cerceta pe ce cale vin de acolo astfel de idei să înfățișăm în linii generale reforma contemporană din Iran și aceea care i-au succedat în India și în China.

4. Reforma lui Zoroastru

Problema reformei «Zoroastriene», înfățișată asupra religiei naturaliste iraniene de către Zoroastru (Zarathustra), este cu mult mai simplă de cât cele înfățișate până aici, dar nici încercările ei nu răsăr destul de clare în lumina istoriei. Încă din 1872 Max Müller («Fasa» sur l'histoire des religions p. 32), relevă caracterul de reformă și o poeziție, mai mult sau mai puțin conștientă la cultul zeităților naturei, așa cum sunt adorate în Veda și o aspirație către un zeu spiritual, un zeu suprem și moral... Ormuzd.

Zoroastru este un personaj istoric care va concentra de timpuriu în reforma sa, toată năzuința spre mai bine de care a fost capabilă lumea iraniană în Istorie. Totuși, reforma lui nu este acceptată integral și orbește de regalitatea medo-persiană care a tras un folos imens dintr'însa. Regii au știut să o subordoneze scopurilor imperialiste, acceptând ca zeu suprem pe Ahura-Mazda, stăpânul luminii, binelui și dreptății, dar fără a acunți ceva, în inscripții și întemeiază numeroase ordine călugărești spre ai scăpa din lanțul castelor și de suferințele vieții, fixând pentru călugării legea ispășirii: dharma.

Nu este nevoie a insista asupra spiritualității obținute în cele două reforme prin care se înlătură nu numai panteonul animist al Vedelor și ritualismul tracic al Brahmanilor, dar și stabilind, în locul zeitilor, sau mai presus de ei, o putere supremă spirituală circulând în Univers. Mântuirea este înțeleasă ca liberarea spiritului (NIRVANA) din robia materiei (Karma), care este suferința și miseria umană și consecința ei (metempsihosa). Spiritul liberat prin metode fizice sau intelectuale, urmând apoi să se confunde în acea forță supremă care se va numai Buddha (Lumina), după cum se numește și profetul, întocmai cum, la capătul celalt al lumii, zeul Geților se numi Zalmoxe după numele profetului dacă nu profetul însuși va fi luat numele zeului.

Brahmanismul însă nu se lasă învins. Folosind aceleasi arme, împrumutate de la noile doctrine, pe care și le apropie în evoluția lui seculară, se proface în noul brahmanism sau Hinduism și birue cele două secte, reducând Jainismul la un rol secundar în viața Indiei și expulșând cu totul din India Budismul, spre țările raselor galbene și indonese.

6. Lao-tse și Confucius

O civilizație întemeiată pe un spirit practic în opoziție cu idealismul Indiei și o lume încă mai greu de înțeles pentru European este aceea care s'a format în China începând cu anul 1000 î. de Chr. Progresele culturii chineze și îngrădinderea de timpuriu a zecii și sute de milioane de inși în bazinele celor două mari fluvii din China au pus probleme grave, dintre care, dat fiind că societatea chineză nu se îarbitrase în clase sociale, cea mai importantă era criza politică. Fragmentată într-o puzderie de state feudale mai înainte de anul 500, viața politică a Chinei se va concentra, după aceea, într'un număr de regate efemere și în veșnică luptă: războiul dintre ele se prelungea în lăuntru lor prin războiul civil dintre mari seniori.

Vechea religie animistă, căreia se suprapune cultul oficial al Cerului Suveran, Simismul, lipsit de orice mitologie, de doctrină și de o clasă a preoților nu putea să aducă nici un remediu la «disoluția socială și la decadenta moravurilor ce se desprind din plângerile lui

Kong-tse-Confucius. (Sausaye p. 45-8). Totuși, o școală filosofică începu a se dezvolta în China (prin sec. VI) pregătind calea celor doi înțelepți-doctrinari ai Chinei: Confucius (Kong-tse) și Lao-tse, contemporani cu cei doi mari reformatori din India.

Ca și alți întemeietori de religie, Confucius declară că nu înovează ci restaurează «buna tradiție seculară» făcând apologia vechii înțelepciuni din bătrâni. Refractor speculațiilor teologice, el lasă în pace pe oameni să creadă în zei cum vor ei, dar construiește o morală umană întemeiată pe ordinea cerească, al cărei scop era să creze omul ideal, împodobit cu toate virtuțile și prin el să regenereze societatea, construind și un cod social la care trebuie să se supună cu toții, de la cel mai sărac până la suveran, pentru a realiza o societate ideală într'un Stat ideal. Pe alt drum decât ceilalți reformatori, apropiindu-se mai mult de simfoniile Greciei, Confucius căuta să creze o filosofie practică, să realizeze fericirea oamenilor aici, pe pământ, nu în viața viitoare, de care el nu se interesează.

Opusă acestei doctrine era însă învățătura mai bătrânului Lao-tse, care călătorește în Apus (adică în India) de unde adusese concepția desprețului pentru lumea externă, «liberarea în spirit» de grijile lumii, dar fără a recurge la chivinică.

Predicând cele trei virtuți capitale: mila, economia și umilitatea, înfățișate în Cartea Virtuții (Tao-te-king), după care religia lui se zice Taoism, el se apropie de cea mai înaltă concepție morală: «Să faci binele și celui ce nu-ți face bine, astfel lumea va deveni mai bună» — Târziu de tot, Chinezii au creat apoi două religii din învățăturile celor doi filosofi, lăsând însă teren și pentru dezvoltarea vechiului Simism, și mai ales a Budismului împrumutat din India.

Incheiere

Care fu destinul acestor reforme atât de diverse în doctrină și metode ar eu toate năzuind a cuceri fericirea pentru oameni, transcendentă sau lumească, nu este locul a examina acur.

Când lumea din jurul Mediteranei se va unifica, sub domnia Romei, aceeași problemă se va pune din nou spre a vîndea rările sufletești ale milioaneelor apărate de ierarhia socială sau de cărmuirea imperială. Întemeiat pe cea mai sublimă jertfă de sine, a celui mai bun creștinismul va birui asupra crasului materialism al societății greco-romane, care se sprijinea pe cea mai întăzită religie naturalistă, lipsită de spiritualitate și de idei morale. El aduce soluția mântuitoare a păcii pe pământ prin iubirea de aproapele, și a fericirii în cer, nu numai pentru o comunitate îngustă din limitele unei țări sau unei națiuni ci pentru omenirea întreagă.

Cu două mii de ani înainte de Christos se deslăntise în Egipt cea dintâi revoluție socială a poporului oprimat prin despotismul faraonilor, în epoca ridicării Piramidelor; ea n'a răsturnat însă ordinea politică și ținta ei n'a fost exclusiv materialistă: dimpotrivă, după desordini care au durat cam un secol, ea obține dreptul religios, refuzat până atunci plebei, de a fi admisă la cultul lui Amon și la nemurire în Paradisul lui Oziris. Era mai mult o revoluție pentru noblele ținte spirituale.

Reformele efectuate în curs de trei secole, din sec. VIII—VI, de către preoți-reformatori, de legislatori, filosofi sau moralisti, constituie unul d'n cele mai importante fenomene istorice, ivindu-se numai la popoare bine înzestrate, în momente de criză socială, politică sau morală. Ele n'au ținut la răsturnarea violentă a ordinii sociale, ci înlăturarea dreptății pentru cei de jos, cei săraci și năpăstuții — în primul rând — cărora le aduc și mângăierea unei mântuirii în spirit: aceste două postulate primordiale pentru societățile omeneste și-au găsit era mai desăvârșită satisfăcerea în Creștinism.

Istoria n'a cunoscut nicio revoluție de caracter durabil la orizontul căreia să nu lucească o rază de speranță divină și care să nu fie străbătută de interpretarea într'un sens oarecare a misterului celor vegnice nepătrunse de știința omenescă.

În seria acestor manifestări, doctrina lui Zalmoxe, creind națiunea religioasă a Geților nemuritori, «cei mai viteji și mai virtuțioși» dintre popoarele vechi, este aceea care s'a apropiat mai mult de celelalte de idealismul creștin. Spiritul getic, îlmăicit în modul acesta, a oferit și un teren prețios creștinării, pe cale populară, a Daciei romane, dar și unul din caracterele prin care se distinge sufletul românesc.

LITERATURA

VERSURI DIN TRANSILVANIA — Cu ce emoție am luat în mâini această carte venită din colțul cel mai drag nou al Transilvaniei! Pe cei nouă poeți tineri pe care ca ni-i înfățișează nu-i cunoașteam de nicăieri. Cei mai mulți dintre ei au apărut în ultimul an și sunt tineri de tot. Colaboratori la Tribuna Ardealului singurul ziar românesc din Transilvania de nord — un ziar ziar la o populație de 1.400.000 de Români — versurile lor sunt încă necunoscute în Tară.

D. Gheorghe Dăncuș, sub a cărui purtare de grijă a apărut la Cluj această antologie, în colecția Grai și Suflor Românești, ne arată în prefața ei ce rost adănc îndeplinește acolo orice rând scris în limba românească: «Cum se știe, aici, în Transilvania Nordică, am rămas puțini intelectuali, cu modeste și puține posibilități de creație culturală. Masele populare însă cer slovă românească, cer hrană sufletească — erau obișnuite cu abundența — fără de care nu pot trăi, așa cum nu pot trăi fără pâinea cea de toate zilele».

Dacă pentru frații noștri de acolo însemnătatea acestei cărți s'ar rezuma doar la bucuria ce le-o oferă ea de a mai vedea o carte de versuri românești, rostul ei ar fi împlinit. Dar ce sensuri adănc ascunde opera celor 9 poeți. Ea pune și deslege probleme fundamentale în orientarea națională și culturală a unui popor pe care nici o graniță din lume nu-l poate despărți sufleteste de aceia cu care a fost una dela începutul ființei sale în lume.

Răsăriți în urma dezastrului care ne umbrăște încă, cei 9 poeți ai acestei cărți, sunt vestitori unei lumi care se va naște din dărmături, o lume purificată prin suferință care mâine își va ridica pe cel mai înalt dintre muntii vrierii românești steagurile biruitoare. Acolo unde noi vedeam crescând pustul și întineric, nouă coloare subțiri se ridică să țină cerul. Geniul neamului nostru care e unul și acolo și aici, protejează acest templu, a nimă acest cor. Frunțile lor se apleacă spre fănturile curate ale sufletului străvechi și caută mântuirea în adevărurile sale eterne.

În domeniul literar de care vorbim poezia populară se arată a fi una din valorile eternelor, rezumând în forma ei familiară experiențe istorice similare și ridicându-se prin aceasta în fruntea tuturor modelelor care pot călăuzi un început. Inșușirile ei pot fi descoperite pe rând în versurile acestor tineri. Din tot ce neamul întreg le poate oferi ca moștenire spirituală ea este cea mai darnică și mai necesară pentru momentul în procesul durerilor care s'ar gândirea lor. Ea le arată drumul cel mai drept spre a rămâne aproape de poporul întreg.

Întoarceți la ogoare, la viața satului, la bucuriile câmpului — iată fondul comun al acestor poeme! Sub cerul lor sufletele se ridică într-un crez mai tare decât stâncile. Tot ce poate aduce alinare e invocat în poemele lor. Viața se întoarce spre trecut ca spre un orizont pierdut. De aici pasiunea lor pentru o lume de legendă, pentru simbolurile basmelor.

Cartea se deschide cu acest cântec de dor al lui Ionel Bulboacă — poetul țaran din Șoimul Clujului — și arată prin el semnul sub care a fost scris:

*Someș, Someș, apă lină,
Dorul meu nu se alină,
Numătat-am s'ar alina
Dacă tu m'ai asculta
Când mă duc prin la mare,
S'ar mă scuti de m'uruburată,
Căci a necu dorii odată...*

acesta sentiment în una din poeziile lui *Georghe* (originar din Jud. Sălaj).

*Mărgele lungi de pășări călătore,
Se născuă trist cu gânduri răslețite
S'ardemămă împreună ostenite,
în visul lor, spre țării scaldate n soare*

*Cum vin se duc, iar clipele trăte,
Se nșiră trist pe ani, pâr-că-s mărgele
Viața noastră-i șirul lung din ele,
Din plâns și fericire împletite.*
(Gând de Toamnă)

Crâmpie ale peisagiului ardelean se ridică în jocul de umbre și lumini ale poemelor cărții, lucrute cu iubire ca pe un dar curat făcut acestor zile crunte.

Ca într-un tablou al pictorului maramureșean Traian Bițiu, în poemele lui Ion Cherejan se văd țărani tăcuți ai Nordului românesc, în culori aspre, întunecate:

*Cu zămbete negre, răstignite pe cruce,
Iavană a sorții
Făcătii sărută Ardealul cu buzele arse de
Isetca mirifică a morții
unde holta apăsat pe umerii țării
Iprea greu
Acolo, țărani așteaptă deschiderea porților
Iplăne a satului meu.*

Ion Cherejan și din Sătul Mare, Uneori în versul său litanic durerea curge lin ca în apele sesurilor triste de singurătate.

Numele Părintelui Teodor al II-lea mă întâlnim în anii trecut în revista de familie *Viștea Ilustrată*, condusă de P. S. Nicolae Colij, Episcopul Clujului. — revistă suprimată astăzi. În versurile sale e aceeași iubire pentru natura primitivă:

*Smori îmi sunt ogoarele, livezile —
exclamă dânsul în una din poemele sale, ca în fiecare să înalte un crâmpie idilic din aceea lume a satelor de pe care Căsbuc a înfățișat-o în culori de aur.*

Dincolo de tot ce s'a surpat în noi, nimic pe lume nu ne poate ucide voința de a fi. Voința de a fi a poporului de peste dealul Peleaacului o tălmăcește versurile pline de energie ale lui Victor Ilieșiu:

*Munții, vreați să-i clătin din rădăcini
Ide stâncii...
Stăvilarul urii plânge și se frânge
De nădejdea țării sufletul se strânge.*

cita câteva expresii ca acestea: «Furtuna încercărilor». «Crez de stâncă dură». «Plinirea, marea plinire» — vom înțelege ce necesitate adăncă împlineste versul său și ce zare își deschide sufletul prin el.

Încercat de imagini cu o bogată țesătură de culori, ca frăgezimea unui câmp de rouă, versul lui *Iosif Moruțan* distilează peisajul Câmpiei ardelene în versuri tulburător acordate în vraja durerii, în dorul morții. Limbajul său alegoric lasă uneori loc mărturisirii directe: moartea eliberatoare va împlini ea singură sufletul năruit pe pământ.

*Prin poala morții trec drumuri pietruite
Ide vis
Neîmplinirile anilor tineri, altarele mele
Iclădate în abis.*

Ci desamăgirea lui e intruchipată de imaginea unei natuți tinere pretimpuriu căzută în somnul de neguri al toamnei.

*Când toamna și țese gene
De somn în ruginile livezi.
Pe vechede pânze de soare scriu
Elegiile atâtor toamne.*
*Se vânzăse în mine stihurile serii
Ațipesc în somn zădulele năduci din vers
Și nu mai fug brumate în trupurile verii
Măxandreele covorului de ierbi din șes.*

Din tristetea sa inseninată de visul unor zile ce se vor întoarce din «Soare răsare» el, pândarul stelelor prietene, înalță viziunea unui cer protector. Cîtăm în întregime poezia «La poarta Cerului».

*Cu hore pe ruda Carului Mare
Lumtășe trec, hânite de zori,
Stele vămuite de zare
În clăbucii bălților nori.*

*Coborârii seninul de cer
Cu noaptea de mână, tomnatecii ei,
Pe cloacurii Zării lui Leru-Ler.
Luceferi poezice în alăute de vânt
Și heruvii pe nave răslețe de dor.
Aduc tristețea în cuvânt
Din zări un nou călător.*

*În poarta cerului de cremene sur,
Stingherul luceșur, strujă divinității.
Se sbate din făcări de azur
În marelle cibe ale ceții.*

*Prin cripta de luceferi și stele
Chimind pe ruda Carului Mare
Râsar cu aurile zele
Zori din «soare răsare».*

*Din urmă cu odăjii de aur
În svetelne și stihuri de rugă.
Tămând căvări,
Vârșnicul zeu coboară în fugă.*

*La curțile cerului cu zară mare,
Zănațelul hătaș, în haină de sfânt
Cu gâleți aduce lumina din zare
Să lumineze căvări de pământ.*

Poetul s'a născut în Feldioara de pe Câmpie. În versurile sale m'am întâlnit cu câteva expresii locale și cu câteva cuvinte ale regiunii aceleia. Am salutat în ele cu emoție amintirea satului meu.

F. Păcuraru, născut la Teaca, un sat mare așezat pe drumul dintre Reghin și Bistrița, a fost elclivul lui Ion Chinezu, al lui Grigore Popa, și al meu, la liceul «Gheorghe Barișiu» din Cluj.

Poezia lui e intrudată mai ales cu poezia lui *George Boldea*:

*Timpuș e văltoii de flori cu un câș
Mi-e inima un mac...
Pe-un țarm de azur cu lanuri însozite
Culeg în nori icoane de barme înflorite.*
O floră bogată e versul său străbătut și el de ecurile măngâietoare ale unor vremuri care s'au dus:

*Zvon surd se încovoiaie în vânturi
Din căsuțade țări de amintiri.
său înfiorat de realitate brutală a prezentului ca în această «Toamnă» ale cărei versuri se înșeunează înct de o tristețe liniștită:*

*Încizi de-acuma porțile de dor
Înșevântat în negri negre, sumore,
Aștepți ciudatul, ultimul sobor.
Intinde toamna horbote de ceală
Pe fruntea munților... Sub lacăte de brumă
Tânjește visul, și în orice dimineată
Auzi cum cornul morții tainic sună
Din adăncimi de codru și de gând...
Filtrezi tăcut din vechile ciorchine
Licoarea amintirii line*

*Și anii-i vezi cum fălfăie în vânt
De lăine și de sorozetti ciudate...
Destinul tău: tăcută ngândurare
Amare, ca o pășare zămită, bate
A vestejire... Numai toamna scrie
În via, cu slove de rugină,
Neîșfeleasă-elegie
Pe file pale de lumină.*

O dureroasă împăcare cu soarta se coboară pe inima poetului:

*De o vreme nu mă zbat în vânturi
Năuce, nu mă mai frământ
Și lanurile vechi de cânturi
Se pleacă line la pământ
Dărz arcul nu-l întind spre cer
Din zbor să fulger ulii sorții...*

Acceași nostalgie învalvea versurile lui *Uelentim Raus*, aceiași destin crunt e divulgat de ele:

*Când noaptea gândul ti-e în cărări sălții
Eu, ziditorul astrvelor de aur.
M'am rătăcit cântând o stea ce nu-i*

Poetul afirmă în altă parte solidaritatea sa cu frăntura de neam prinsă de ghiara nevăzută a sorții și simbolizată aici printr-o floare ca în cântecul trist al lui Mihai Beniuc: «Despărțire de o garoafă rosie» apărut în «Dacia» al cărei ecou se aude în această elegie:

*Luceșăr după nori jelește o floare
Un bobocel plâpând, un drob de sânge
Înima-i spune prin norii de ninsoare:
«Mică garoafă, nu mai plânge».*

— Bun prieten, îți las, să-i spui ce te doare
— Eu, paj, la pieptu-mi o voue strange,
Neprihănită să vânde ca o zăv Crist,
În zori, de mbrățișarea-ți norii nu-i va frânge,
Urându-ne 'neet fruntea pe-aceal cer tot trist
Cu mine floarea tu va plânge.

(Sunt pajul garoafei tale).
— Asemenea corespondențe ne bucură. Ca și odinioară, când legăturile scriitorilor noștri se

țeseau tot mai tari de-o parte și de alta a munților — și acum aceeași inimă bate în toți. Ne găsim în fața unui ocean de dor, în fața unei uiașe păduri de brațe care se întind către olaltă.

Cartea se închide cu această poezie «Fagul» a lui *Virgil Șotropa* cel mai vârstnic dintre ei, scriitor matur, cunoscut din vechi publicații naționaliste:

*Stă solitar ca un catarg
Ce-a înfruntat pe mări furtuna,
Din culme răspândind în larg,
Melancolie todeana...
Și n noapte pare că-i un mag
Ce contempează, tainic, luna.
Stă solitar ca un catarg
Ce-a înfruntat, pe mări, furtuna...
Înt' un st'avechm codru de fag
Iși înalță, pe șemii, canana...
Din ce mi-a șos: atât de drag
Doar el mi-a măi rămas acum...
Stă solitar ca un catarg...*

Mesagiile celor nouă poeți le-am ascultat cu inima strânsă. Ei au rămas acolo unde dorm anii noștri cei mai frumoși, leagănuș copilăriei noastre. Sub cerul tinerei poezii românești, ei sunt îngerii triști dela Miază-Noapte.

Emil Giurgiuca

Ion Vlasiu: Portretul Doamnei Bardosi

ARTE PLASTICE

DELIMITĂRI FORMALE ÎN STILUL ROMÂNESC

Expoziția de pictură și sculptură a ardeleanului Ion Vlasiu a pus din nou problema specificului românesc. Nu ne vom opri însă asupra sculpturilor lui Ion Vlasiu cu intenția de-a descoperi și în ele rebusul unui stil autohton: acestea sunt pe dre evaluate pentru a nu li se pierdă prospețimea inspirației, sunt prea lucrute pentru a mai găsi cu ușurință în structura lor începuturile pline de inedit ale unei intuiții primare.

Printre picturile expuse au fost câteva care au reținut atenția toamă din acest punct de vedere. Ele reprezentau, pe lângă subiecte în general abordate de artiștii plastici, flori și compoziții, și câteva reproduceri după icoane țărănești din Ardeal. Întreg acest material avea însă aceeași notă sensibilă, aceeași schemă de înghebare prirită sub impulsul unor inspirații nemodificate de-o prelucrare îndelungată, același cromatism direct, obiectiv, armonios doar prin alăturări de tonuri și valori care nu se contraziceau. Și mai mult, toate aceste picturi păreau a veni direct, dintr-o lume a confesiunii, din acel compartiment atât de imprecis delimitat, al creațiilor care nu s'au căutate, a unor realizări care nu au un plan prestabil. Toate aceste caractere au imprimat picturilor în discuție un aer particular, un fel de reogindire în plastic a unor imagini și concerte care tăceau latent în conștiința artistului, în acel tezaur de bunuri și impresii culese direct din lumea autentică a satului și nemodificate în artist prin cultură formală și valorică.

Nu este aici locul să discutăm valoarea de artă a acestor picturi, mai ales că vom conveni, că tot ceea ce iese din mâna acestui artist are o precasă aprență de operă de artă. Ceea ce reținem pentru discuția noastră este valoarea de document a acestor picturi și faptul că acestea s'au putut naște la un moment dat, în lumea preocupărilor unui artist de autentică origină rurală și de un temperament precis nemodificabil sub presiunea culturii și a vieții ciătine.

Se cunos până acum cazurile care au provocat discuții de această natură în opera de artă. Mai întâiu, pictura lirică și impresionistă a lui Grigorescu, care din epoca din jurul lui 1900 până la moartea artistului. Scriitorul A. Vlașu și după el o serie întreagă de critici mai mult sau mai puțin improvizati, au crezut cu îndărătnicie în formula artei de specific românesc a lui Grigorescu. Ei au ridicat subiectul și aerul tipic din pictura lui Grigorescu la rangul de dogmă pentru specificul românesc, Mai târziu, și destul de ciudat, fiindcă acest caz înșeunează cronologia, criticii noștri s'au oprit asupra lui Andreescu. Au văzut în realismul dur și nevoluat al acestui pictor, în atmosfera peisajelor lui, aspră și evocatoare de tristeți sociale, o problemă de care au identificat-o cu specificul românesc. Mai puțin și cu mai puțin curaj, dar cu o mai precisă orientare s'au oprit și asupra lui Lucașan. Și-au încercat acestia să vadă în sensibilitățile pictor al florilor și al melancoliilor în pastel pe autenticul desvăltoir al stilului românesc în pictură. Și pentru prima oară critica noastră s'a oprit asupra elementelor pur plastice, singurele care au putere să definească o operă de artă ca atare și singurele care pot facilita o organizare analitică a procesului de creație de artă, pentru a descoperi în el geneza autenticului românesc.

Foarte de curând, în ultimul deceniu, critici mai evoluați au căutat să dea o rețetă de artă specific românească, pornind dela determinantul iconografiei bizantine. Dar, fiindcă rețeta a pornit din cabinet, nu dintr'o realitate, și fiindcă ea nu venea după cercetări făcute asupra unor artiști de artă profană în stil bizantin, ea a rămas în arhivele cercetărilor românești de artă.

Apoi, s'a mai discutat cu ocazia fiecărei expoziții a marilor noștri artiști plastici, în vizații sau de curând necedați, aceeași problemă, în majoritatea cazurilor, cu același bagaj critic.

Din toate discuțiile de până acum asupra acestei probleme reținem două caracteristici: a) Punctul de vedere al cercetărilor a fost fie sentimental, fie literar.

b) Elementele din opera de artă asupra căroră s'au oprit criticii au fost doar acelea care serveau motivului generator discuției, sentimentalismul și literatura.

Și trecând, la deficiențele acestor discuții observăm lipsa fundamentală a adăncimii cercetărilor. Nu s'a ținut seama de permanența și tradiția specificului românesc sub raport formal și apoi s'a omis că o pictură este o disciplină supusă unor dogme caracteristice genului, dogme care se înscriu și ele în rigorile tuturor creațiilor spiritului omeneș.

Reintroducându-ne la picturile lui Ion Vlasiu, vom încerca o delimitare a problemei, în granițele căreia trebuie căutat specificul românesc în artă.

Ion Vlasiu ne pune în fața unicei realități autentice românești: satul. Și nu în fața imaginii satului, cum ne-au pus Andreescu și Grigorescu, ci în fața lumii formale care a motivat creații de artă populară secole de-arând. Această lume este cuprinsă în scheme plastice; compoziție cât mai primitiv înghebată, pentru că țaranul nu avea la îndemână toate mijloacele de-a cunoaște alte reguli, mai ales pe acelea ale dimensiunii a treia, decât pe acelea dictate de ochiul lui obișnuit cu scheme și totaluri; culori, fie dure, armonizate prin echilibru tonal, fie neutre, printr'o teamă a lui de-a pune pe sticlă, pe sticla icoanelor, culori prea stridente și dezarmonice; linii aspre și precis indicate, ca granițe dintre obiectele pictate și dintre culori, dintr'o pedantă grijă de-a nu cere confuzii; pază statică sau dinamitată până la înfățișare de dramă, fiindcă lumea satului trăiește total între aceste două dimensiuni ale neființei și ființei; conținut narativ, fiindcă țaranul povesteste titlul și rare ori li este dat să-l înfățișeze.

Picturile lui Ion Vlasiu ne-au dus deodată înapoi, în marea creație și pură a formelor de artă țărănești. Și ne-a arătat printr'o depășire lentă, care este calea de-a crea artă cultă românească cu aceste elemente formale.

În compoziție a păstrat rigiditatea și oarecum solemnitatea înfățișării, a momentului ales pentru reproducere, schema și mai ales viziunea aceea totală, sinceritatea de-a spune fără rezerve și de-a comunica cu orice pret în culori a transpus cromatismul rural, evoluat doar în nuanțări, sensul precis pe care poate crește arta de specific românesc, din linii a păstrat tot ceea ce mai era necesar unei viziuni mai precise delimitării corpurilor în spațiu, iar conținutul l-a transmis cu toată limpezimea conceptelor simple și narative.

Ion Vlasiu în căldura confesiunii lui rurale, ne-a dat picturi care se situază pe-un plan încă neprecis, până la granița, dintre artă țărănească și arta cultă pornită pe linia specificului românesc.

Nu știm dacă Ion Vlasiu va continua în sensul indicat în ultima lui expoziție, în orice caz, aceste picturi rămân un document valabil, care ne-a prilejuit fixarea unui jalon în drumul cercetărilor pentru aflarea stilului românesc.

U. Beniuc

ETNOGRAFIE

DOUĂ JOCURI ROMÂNEȘTI SEMNIFICATIVE

În studiile de etnografie și filosofia culturii populare române, cercetătorul neastămpărat și curios, se izbește necontenit de lipsa de considerație acordată jocurilor naționale de agrement. Ne lipsesc în această direcție, nu numai lucrările de strictă specialitate, cari auzora fac faima unei culturi consacrate, ci și, ceea ce este mai trist, și culegerile necesare de material etnografic dela care trebuie să pornescă în mod normal orice discuție și interpretare de ordin general artistic.

În afară de contribuția destul de discutabilă a lui Tudor Pamfile, nu se poate vorbi de o lucrare serioasă de ansamblu sau de detalii asupra jocurilor populare române de agrement, în care să se întrezărească pe lângă interese firese pentru acest gen de manifestări culturale și competența necesară tratării academice a subiectului.

De-aceia, în puținele rânduri cari urmează, ne propunem, în măsura în care ne vor ajuta puterile să cercetăm din repertoriul jocurilor populare de agrement, deocamdată două manifestări diversimentale deosebite ca structură, însă analoge ca funcțiune; un joc de teren de talia competițiilor sportive moderne de mare anvergură, și altul, de combinații de piese de-o ingeniozitate într'adevăr uluitoare; adică oina și țintarul.

Care este originea, funcțiunea și semnificația metafizică a acestor două jocuri ca probleme speciale de cultură? Căci pentru noi oina și țintarul sunt probleme speciale de cultură. Să arătăm în ce constă esența și valoarea reprezentativă națională ce se acordă acestor jocuri străvechi, pe bună dreptate, însă în deplină necunosțință de cauză, de către cercetătorii amatori.

Răsfoind dicționarele cari sunt în măsură să ne dea primele indicii, asupra originii oinei și țintarului, constatăm o lipsă totală de interes pentru conținutul lor cultural. Caracterul lor eminent reprezentativ-etnic nu este schițat nicăieri. Deși trecute ca fiind de «origined necunoscută», astfel cum sunt expuse, par totuși, prin numele lor de origine slavă.

Primul termen, *oina*, după cei mai mulți etnologi români, sau cari se vor români, ca E. de Cihac, F. Damé, E. Popovici și L. Șăineanu, A. Candrea, Tikin, aminteste prin etimoul lui pe paleoslavul «vojnă», care înșeamă, când «bărbat înșurat», când «mire», când «luptător tănăr», cuvânt foarte răspândit geograficeste la noi sub forma cognitivă de *Voina*; iar cel de-al doilea, țintarul, este deosemnit conceput ca o reminiscență a slavului «țeta», care înșeamă când «ban, când «țeta».

Explicația semantică protoslavistă a oinei și țintarului după acești etnologi cari meru iau

Ion Vlasiu: Măști

în brațe «originea necunoscută» a acestor două jocuri, este radical eronată.

Din punct de vedere etimologic, oina amintește în limba română mai degrabă pe *oinuș-a-um*, vechia formă latină a lui *oinuș-a-um*, transmisă nouă prin latina vulgară, precum universal pe *oinoversi* și uzul pe oisus, deoarec esența jocului oinei, stă, cum vom vedea îndată, într'o singură bătaie a mingii de către fiecare oinaș, decât etimoul elen cu dublă semnificație: pe de-o parte *οἰνᾶ* care înșeamă «butaș de viță de vie», adică în cazul nostru jocul acelor traçi, băutori de vin cum știut este că erau denumiți Dacii, iar pe de altă parte, pe *οἰνωσῆς*, regele legendar al cetății etioliene Kallidoni, creatorul multor instituții culturale faimoase în era mitologică a antichității clasice.

Într'adevăr, dacă am privi lucrurile mai adănc, oina nu e altceva decât un *ludus unus ictus* sau în forma arhaică: *ludus oinuis ictus*, adică în traducere fidelă, jocul unei singure lovitură a mingii de către oinaș în parte: regula de bază a jocului, rămasă în vigoare și astăzi, cu excepția dreptului «bacului» sau al căpitănelului, care dă trei lovituri.

Iar din punct de vedere etimologic țintarul amintește mai de grabă pe grecul *οἰνωσῆς* decât latinul *tentans*. *ludus tentans* care luat izolat înșeamă «înzăpătrundere», «întrețiere», «împletire», iar frazată «figură întrețiată», ceea ce raportat la perspectiva de ansamblu a planului țintarului e cât se poate de verosimil, de oarece, după câte știm, al baza jocului stău patru patrate întrețiate radiant de linii perpendiculare sau oblice pe laturile lor. Așemănarea cu formele flexionare ale verbului «tentare», care înșeamă nu numai a pipăi, a aține, ci și a ataca, a momi, a induce în eroare, este accidentală și se referă indirect ia esența țintarului privit în sine ca o manifestare divertimentală care face abstracție de res; esență ce stă nu atât în luptă dreptă, cât în atragerea adversarului în cursa întinsă de figurile magice de trei și eliminarea lui treptată din joc.

Între aceste două ipoteze etimologice, de-o parte aceea slavă, ermetică și față de de alta aceea greco-latină, plastică și rezolvatoare, înclinăm către cea de a doua, căci e mai proprie explicații ce se impun cu necesitate. Ipoteza latinistă a etimologiei oinei explică din punct de vedere semantic mai bine esența autohtonă a acestui joc. Legătura dintre oina și *οἰνωσῆς* elin, care înșeamă «vin» e tot atât de forțată ca și cea dintre oina și regele Oineu. Iar în privința țintarului, înclinăm spre ipoteza elină a etimologiei acestui cuvânt, *οἰνωσῆς* care înșeamă nu numai figură întrețiată, motiv împletit, ci și simbol solar apotropaic, deoarece esența acestui joc, sălășluește pe de-o parte în structura magică a planului lui de ansamblu și pe de altă parte în împlinirea figurilor din joc, până la derutarea și învingerea dibac a adversarului.

Numele acestor jocuri deși neautohtone, nu pledează pentru un fond latino-elen al acestor jocuri, cum ar putea să pară din capul locului unui cercetător distras sau grabit, ci pentru un fond trac. Aici lucrurile se înfăntă la fel ca în cazul terminologiei eliniste de specialitate, care de cele mai multe ori ascunde ceea ce nu are decât foarte puțin de afaceri cu sufletul și spiritualitatea elină, ca în cazul astronomiei, mitologiei și chiar filosofiei.

Deși cu nume latin, oina și cu nume grec, țintarul, acestea nu sunt jocuri populare de agrement de proveniență, inspirație sau derivație latino-grecă. Vastul repertoriu al jocurilor de agrement latine și grecești, nu reamintește măcar pe departe structura și funcțiunea artistică a oinei și țintarului. Sub numele lor se ascunde un fond diversimental antelatio-grec, care nu poate fi decât trac.

În manifestările lor formale, ca și în structura lor spirituală aceste două jocuri antelatio-grec-e, și implicit și ante slave, trebuie să fie de factură tracă. Către explicații lor tracistă ne îndeamnă mai multe argumente dintre cari pomem numai pe cele mai importante.

Esența tracă a oinei și țintarului, nu e relevantă atât direct de texte istorice neidoiclice ca valoare documentară sau indirect de mărturii secundare, cât mai ales de anumite corespondențe și analogii caracteristice întregului repertoriu diversimental trac, din cuprinsul căruia pomem deocamdată: colabrisismul, trencle funebre, jocurile pastorale.

Din punct de vedere structural oina și țintarul sunt jocuri pastorale de agrement ale a-boriginilor încă din vremuri inemoriale. Ele s'au născut în preajma stănei, au crescut în atmosfera intimă a pășunilor și reprezintă oriunde le-am întâlni spiritul de invenție diversimentală ciobănească valahă. De aceea studiul lor nu poate face abstracție de realitatea pastorală care le implică, le integrează și todeodată le depășește.

Caracterul esențial și permanent pastoral al acestor două jocuri, este scos în evidență de mai mulți factori, printre cari cei mai importanți sunt numele unor elemente materiale constitutive ale jocului. Funcțiunea socială și sensul lor metafizic.

Oina este jocul prin excelență al oiciorilor, al păstorilor traçi, practicat, înainte vreme, cu prăcadere la festivitățile pastorale de pe culmile domoale ale munților carpato-balcanici,

la soroace fixe de vânzare a oilor, de tocmire de cârnău, de purificare prin foc a turmelor, de pornire în transhumanță, etc.

Caracterul pastoral al oinei, astăzi oarecum aliat de atâtea influențe ulterioare, este desăvârșit de unele reminiscențe ciobănești păsurate cu sfințenie în joc de poporul român. Printre acestea cele mai importante se referă la numele unor elemente constitutive ale jocului.

Cuvântul țintar destăinuie prea puțin despre caracterul lui pastoral. Spre pildă el nu relevă planul de ansamblu, obârșia elementelor esențiale și frecvența acestui joc. La originea lui cele trei pătrate concentrice legate radial sunt trăsături de unire sunt o licență simbolică a însemnului religiozității străvechi a ciobanului autohton.

Dimensiunile lor nu le cuprind totuși unitățile de măsură ale celor auto-invenții cu discernământ critic. — apologetii eclecticismelor estetice — toți infuzorii cari interpretează și explică «fenomenul cultural» chiar și autorilor și mai ales acestora.

Opera lui e o lacrimă prin care a privit Dumnezeu. «Moldova tristă» — este creația unui mare temperament liric. Este opera unui poet. Ori-cât ar încerca să fugă autorul de poezie, — să nu audă că i se spune mai ales «Poet», — «oamenii de știință», eliminându-l din colecția lor pentru acest delict — Ernest Bernea rămâne poet și mai ales, unul de bună calitate.

Opera lui e o lacrimă prin care a privit Dumnezeu. «Moldova tristă» — este creația unui mare temperament liric. Este opera unui poet.

In final, care este semnificația metafizic-pastorală a acestor două jocuri privite în parte sau în ansamblu? Sunt jocuri de agrement lipsite cu totul de sens? În structura lor plastică nu se întrevede nici o intenție inițială de ordin metafizic?

Concepția în structura lor esențială și raportate la ansamblul manifestărilor spirituale ale poporului român, inițiativa, destăinuie prin forma și conținutul lor special, derogării în planul artistic al vieții dela preocupările mai adânci de ordin religios.

Inseamnări Profesorul Ma G. M U R N U cedonic — provincia în care paipă ge-nul istoric noastre, — Macedonia a tor-dureri și atâtor speranțe, va fi într-o zi mântuită. De ea se leagă sentimentul chemării noastre pe plaiurile dela Miază-zi. Misiunea României în această parte a lumii e garanta de apriga rezistență etnică a mlădiei românești din Pind. Frumusețea incomparabilă a istoriei noastre, începuturile ei pe întinsul pământului vizionar al Thraciei, majestatea descendenței române, misiunea noastră în imperiul roman din Răsărit — care este însăși misiunea romană, singurul sens al Imperiului — sunt ilustrate, sunt documentate și azi de prezenta vie a națiunii românești în Miază-zi.

Când într-o zi, peste pleava literară a lumii de azi, peste sinistrele creaturi ale cronicarilor, dela gazetă, se va așterne utarea, opera acestui om născut din meditație, din taciare arzătoare și — mai ales — din cunoșterea lăra-re scaman a limbii românești, din studierea cel mai pasionat, va cunoaște, desigur, admirația pe care o merita...

Dan Botla

ERNEST BERNEA: Am iubit întotdeauna nebulii, în adevăr nu pe cei funcționari și autentici — ci numai pe cei ale căror acte se numesc artă și cultură — și cari dau de lucru posterității prea savante și lucide.

Am iubit întotdeauna pe acești furați de stele, fără norme severe de viață, plecând cu toate vânturile și pe toate drumurile — trăind toate experiențele, altitudinile și toate agoniile, lepadările de sine și toate rătăcirile. Iată-l pe Gauguin, pe Verlaire, pe Rimbaud, Allain Gerbault, haimanala de geniu, chinuții de vastitățile cosmice și arși de jarul neliniștilor cu ochii verzi de mereu carbonizați de vălșării, spânzurați de toate semnele cerului și troleile pământului.

Opera lui e o lacrimă prin care a privit Dumnezeu. «Moldova tristă» — este creația unui mare temperament liric.

Opera lui e o lacrimă prin care a privit Dumnezeu. «Moldova tristă» — este creația unui mare temperament liric. Este opera unui poet.

Opera lui e o lacrimă prin care a privit Dumnezeu. «Moldova tristă» — este creația unui mare temperament liric.

Opera lui e o lacrimă prin care a privit Dumnezeu. «Moldova tristă» — este creația unui mare temperament liric.

Victor Stoer

COLINDE ROMÂNEȘTI DE DINCOLO DE BUG Romanii răsărați de vremuri și împrejurări pe meleagurile nesfârșite ale Rusiei — ca niște insule răslețe pe întinsul unui ocean — n-au eșit multă vreme din fâgâșul peticului lor etnic, păstrându-și cu sfințenie zestrea tradițională de datini, obiceiuri și credințe. Tăcurea populației rusești a început a se exercita, în această direcție, târziu de tot și în măsură destul de neînsemnată.

Redăm trei din colindele auzite dela acesta din urmă:

COLINDE DE MAICA ȘI FECIOR La valde, la valde Pe drumul cel mare, Leroy Doamne ler... «Suluri de voinici»... «Căpitanul»... «Maica lui Vasile»... «Con colac de grân»... «Cu vadra de jiu»... «Din colac părtășe».

Din pahar lemnește Da din gură grăește: — «Suluri de voinici... N'ati văzut voi Un fice de-a nien? — «Tu, maică bătrână... Cu jurca de lână... Noi de l-am văzut... Nu l-am amosecut... Un fice de-a lău... Frățior de-a nostru... Da maica în Vasile... Din gură în Grăiește... «Cum să nu-l cunoașteți voi? Călcușanu lui vânat de vitez... Șugucaru lui de-o falcă de smânu... Frățioru lui doi serpi-balaori... Din gură n'celestăți... Din cozi înolăți... «Frățioru lui Șefușu lăpteu... Chiticișu lui Șchicu grănușu... Sărâcenișu lui Deuă mure de câmp... Pusă la pământ... Neatârse de soare... Coapte la văcoare... Prusulișu lui Tulcu cențiu... Șugucaru lui Falger de pământ... El să-mi șie sănițos... Cu maică și cu tatică... Și cu noi cu toți... Buni vreme».

COLIND DE CASA

Dumaneu este-un scart Dumaneu Dumni din ceri, Sus ini arde jos ini chieă, Mândră genă să vădie, Într'acea genă să scaldă Dumnezănu; El să scaldă, să m'ăiază, Din vâsmânt să primenește, Cu bun și să n'rueste, Cu crucea să spovedește, Măle de jos de Dumnezănu; Scaldă și Crăciun bătrân; El să scaldă, să m'ăiază, Din vâsmânt să primenește, Cu bun și să n'rueste, Cu crucea să spovedește, La Ion, lu jupân Ion: De-atunce Dumnezănu a grăit, — «Face-i casa lăungă drum, lăund-i masa peste drum, Făntălele n'pădurele, Pădurele n'câmpurile, Eu cu casa peste drum Incăzît-am frigoroșii, Dar cu masa peste drum Ospătat-am flămânjării, Da cu fântănele n'pădurele Adăpât-am sătușii, Pădurele late, grele, Trece care poborate, Cime tree-mi munițănește, Eu cu munțanții lo Intineres n'ărgătușe, Eu am zis lu-acest Dumni bun: Fă ghine iastă lume, Li gâsi ghine pe cea lume, Li gâsi yau dăsuțiel, Si-i intra n'rai nepoftit Si-i lua din masă n'erugat, Casa legea din bătrâni, Din bătrâni, din vameii buni, Și cu noi cu buni vreme».

COLIND DE FATA MARE

Pe cel cîșe, pe cel măieș, Dumniți ceroi, Este-un leagăn de mătăș, Da în leagîn sede Maria, Ea nu-mi sede să-mi tuē, Da cântă un cântecel: Si-aist cântec nu-i moșiceș, De cântec împărătesc, Și m'ăpărătu-a auzi-o Și-o trimite suluri după suluri: — «Face-i Maria atâtea ghine Pentru mine: Nu mai cânte aist cântecel, Caist cântec nu-i moșiceș, Da cântec împărătesc, Și m'ăpărătu-a auzi-o Și pe dănsa a sulagi-o», Maria o trimăș suluri după suluri: — «Nu-ți mai teamă m'ăpărătiță, Că-asta nu-i cântec împărătesc, Da-i cântec moșiceș, Eu îs iută logodită Si-mi cânt de jela mea, Nu azi, mone nuntă-ni vine Si mă iau dela părinti Si mă duc la alte curți, Să fiu nor bună părintilor, Si cumnătuă frăților, Si cumnătuă surorilor, Ea să-mi șie sănițoasă, Cu frății, cu părinti Și cu noi cu toți, Buni vreme».

Când i-am spus că-i «voiu pune colindele într-o carte», moșneagul cu un picior în groapă s'a bucurat ca un copil: «Tare ghine, Așa! să stîbiă și cei din Rumenia colindele noastre. Că tare mai erau frumoase!»

Ion Apostol

O VIZIUNE ROMĂNEASCĂ A LUMII Studiul de folclor publicat de d. Ovidiu Papadima în colecția «Convorbiri literare» sub titlul «O viziune românească a lumii» respectă, după însăși mărturisirea autorului, «nu numai cugețul popular, dar și cuvintele lui», citând mai mult, decât rezumând, lăsând astfel ca concluziile să se impună dela sine. Convins că o literatură comparată a formelor folclorice nu se poate naște decât după adâncirea fenomenologică a acestora, autorul e preocupat de ceace e individualizat în linii specifice, iar nu de ceace indică o coincidență de material. Orice trăsătură de orfunde ar veni, face parte dintr-un tot organic, armonice, care oglindeste atât un mod de a gândi, cât și un fel tipic de a trăi, al țăranului nostru. Deaceia, în folclorul românesc se răsfrânge o ordine etică în adăncul său și estetic în expresiile lui. Folclorul include toată zestrea spirituală, întrucun cu experiența de veacuri, a poporului, fiind în același timp, sociologic, teologic, astronomic, medicină, filosofie și cosmogonic, botanică și zoologic, psihologic și poezie, To-

tuși, elementele acestor cunoștințe atât de variabile sunt se contrazic în logica transcendentă, ele raportându-se atât la ordinea transcendentă, cât și la planul vieții cotidiene. «Prin folclor, omul satului ajunge deopotrivă un adănc simțitor al transcendentului, un credincios și un desăvârșit cunoscător al lumii sale reale». Citându-l cu pretenții de cultură e mai puțin de superstiții și mai lipsit de putința orientării în mediul inconjurător, cu toată mulțimea cunoștințelor sale științifice, decât țăranul adăpat din folclorul în care-și simte propriile gânduri și sentimente și nu atitudinea pe care să fie oriicând dispus să le combată. Folclorul e o uriașă realitate, care «departe de a înfățișa idealizări de stupidă cromolitografie... ne definește sufletul rural prin ceea ce are el mai bun e adevărat, — însă prin ceea ce are el real oriunde și oriicând de prej, și nu prin accidentalul meschin și degradat. — Chiar când e frecvent»; în plus, o realitate în continuă creștere, în activitate perpetuă. Nu se poate susține că această miraculoasă realitate folclorică, din care se desprinde o viziune specific românească a lumii, e autohton în amănuntele ei, dar «pe deasupra acestor urzi adănci și neluminate încă, un adevăr se poate încheia lămurit, și acesta e de astădată al nostru: felul în care poporul vede lumea la noi e organic creștin». Binele și răul sunt izvoare din care se împărțăște lumea din înalta voință a lui Dumnezeu. «Pentru un neam ca acesta al nostru, — așezat la răscrucea atâtor destine istorice, bătut de năvăliri și necazuri ca ni-meni altul. — justificarea creștină a răului, a suferinței, era o necesitate de viață. Față de puțină lumină, față de imensul întunerice de durere al soartei sale, neamul acesta trebuia să-și cimenteze credința în necesitatea acestui echilibru între rău și bine, ca să și-l poată păstra pe Dumnezeu. Altfel, îl pândia, inevitabilă, — disperarea». În rânduiala firii, toate faptele, oricât de odioase sau primejdioase, își află o justificare. Altfel nu s'ar putea realiza armonizarea răului cu bunătața lui Dumnezeu, care e cauza ultimă a oricăruia fenomen, cât de mărunț, depe șâ-mi și pe care mintea țăranului ține să și-l explice. Astfel stând lucrurile, sateamul nu e disprețuitor sau zeflemist al soartei sale, care i-a fost dată, ci și-o trăește demn, respectându-și munca, despre care crede că are corespondențe în cer. Pentru că dacă în țăran există a adăncă nevoie de concretizare a abstracțiilor, închipuindu-și că undeva trebuie să existe chiar niște «curți ale dorului», el deschide totodată porți spre celălalt tărâm realității pământene.

Folclorul este privit și azi ca un depozit de superstiții. Dar, în realitate, el e ordine de viață, care disciplinează poporul, îi face o educație conformă mentalității lui. Totodată, el e o infinită armonie de solidarități, la care participă omul împreună cu absolut toate faptele firii, care sunt legate printr-o imensă fraternitate spirituală.

ÎNVIATAȚII Domnul Grigore Popa și-a strâns în voința o parte din esurile publicate în revista «Pagini literare», — căreia îi aduce cu acest prilej un meritat elogiu, atribuindu-i un rol important la determinarea adevărului tinetural al ardelean la filosofie. — sub titlul, care mărturiseste prezentarea lor fără caracterul imperativ al constrângerii, de Invitații. În epoca noastră, intrată adănc sub zodia provizoratului și a unui pragmatism fără limite, chemarea entuziastă la isvorul valorilor care au format din antichitate titlurile de noblete ale omului, trepte pe care acesta năzuiește să se apropie de natura divină, face dovada unui sincer curaj și a unui generos elan.

Distingându-se, sub raportul forme, printr-un elocvitor entuziasm, esurile d-lui Grigore Popa tind să convertească în sermenți sociali, să coboare din turcul de fildes al izolării, în seamă de valori despre care se credea că nu pot fi întâlnite decât în tărâmul singularității. Astfel, punând esența omeniei sub semnul metafizic, al moralei și al frumuseții, acesta din urmă e acreditat și cu rolul de transformator social. Iar poezia, pe care autorul îl invită la așeză, la grația inspirației, — căreia i se face un act de dreptate, recunoscându-i-se funcția de isvor, — la dispoziția care nu se cătușțește sufletul și la ocirearea scrisului fără îmuldul necesității, e din nou investit cu anticul titlu de vates. Dacă înțelepciunii fără vârstă i se lasă lentilele de-tasării, care fac vederea mai limpede, ea e totuși coborâtă în mijlocul vieții, determinând-o să participe la durerile și bucuriile acestuia. Însăși direcția centrifugală a aventurii, care se definește, pe toate planurile, printr-un salt în necunoscut din obisnutilul comod al vieții, este încercată cu un elan generos, pus în serviciul îmbogățirii experienței și a hunarilor omenști. Iar împlinirea rosturilor eroismului este legată de viața comunitară. Eroismul, căruia i se atribuie o funcție sintetică, reprezentativă, începe acolo unde sfârșeste egoismul. Dar comunitarismul pentru care pledează autorul e acela în care demnitatea persoanei să fie respectată ca o valoare de primordiu ordin, iar primatul spiritualității să-și păstreze rangul de premiază discutabilă. Într-o asemenea atmosferă comunitară, — în care tradiția stărne stimulatorie, — omul își poate îndeplini destinul său majestuos, de a lupta, în limita puterilor umane, în ciuda conștiinței relativității, pentru înfinții și eternitate.

Nu putem încheia această notă fără a invita pe cititori la lectura esurilor d-lui Grigore Popa, ceace înseamnă la întorcerea către izvoarele reconfirmante și spornice ale tuncelor lor.

CASA FARCANU Mîscătoarele rânduiri pe care le încheia Olga Greceanu într'un număr din «Universal literar» memoria distului Danil Barcianu, reinviind în

baza unor scrisori o glorioasă pagină din re- tucul ardelean apropiat, ne strecoară în af- flect regretul unor vremuri de luptă și su- ceevență morală față de care prezentul nu, cu toate că e eroic ca acestea din război cu Rușii se poate arăta. În contrast cu fr. omenii de acum o jumătate de veac au cre- per prin viața lor închinată neamului, o atose- morală de puritate aerului alpin, Lumca d' alădată era cu totul altfel decât cea de azi «Mai solidă, mai serioasă, mai muncitoare, mai politicoasă... Nu poate fi lectură mai la- comă ca aceste rînduri (de scrisori ale lui Barcianu) ce-ți pun în față, cu toată sincerita- teata, o viață de student de acum 70 de ani, când studentimea... era respectată ca o clasă de rasă, ca o tinerțe curată, înflăcărată de idei patriotice, iubitoare de familie, recu- tuoașă față de părinți și de profesori, respec- nuscătoare pentru educația ce primește, pen- tru banii ce i se dau, ascultătoare la sfaturile ce i se trimit, în sfârșit, tinerțea din acea epocă de perfectă moralitate și de mari vir- tuți, care nu s'a mîncinut parcă decât arăta- timp cât se scria cu i din a, cu z din d, cu u din e...». Asmenia rînduri trebuie simțite ca un discret reproș de studenții zilelor noastre, care în majoritatea lor își limitează preo- cupările la sfera biologică, în disprețul preo- culelor morale și în ignorarea comorilor cul- turale. Casa Barcianu din Rășinariu lui Goga este evocatoarea unui astfel de trecut, de înaltă moralitate și de adăncă iubire de neam. Dubul celor ce au stăpînit-o de-alungul anilor ve- ghează încă în dosul peretilor, care au privit mai bine de două veacuri cât poate îndura un popor pentru apărarea demnității sale și căstigarea unor drepturi sub soare. «Neam de țănturari, clăditori de inimii românești, iubi- tori de patrie și de limbă românească, toți Barcienii, dela cel dintăiu, Coman Bărsan (ade- ică venit din Țara Bărsiei, Terra Barcia, de unde numele de Barcianu), până la ultimul, au arătat dragoste de muncă, de luptă și de cheltăială a tuturor puterilor lor, chiar de n'ar fi folosit decât pentru un cât de mic căștig în folosul natiei române din Ardeal».

Scrisorile de de autoare datează din anii 1870-74, deci din timpul cât au durat studiile tînarului Danil Barcianu la Viena, Bonn și Lipsca. La Lipsca, Barcianu s'a dus numai pentru a audia cursurile lui Nietzsche, despre care spune că întrec orice închi- puire. «Pe cât suntem de mulți în închi- ptearul universității, scrie el tatălui său, în- desătați și umăr la umăr, cu gîcirile noastre pe capetele celorlalți, totuși măcioc sunare nu împiedecă șhorul cuvintelor luminatului filosof».

Unul din bunii prieteni ai casei era mitro- politul Șaguna. Cerînd, după terminarea stu- diilor la Bonn, consimțământul tatălui său pentru a și se continua la Lipsca, tânărul Barcianu își exprimă dorința să fie obiținut și aprobarea mitropolitului. Acesta moare însă înainte de a și se fi putut cere consimțământul. În urma acestui eveniment, încep să se ma- nifeste scrupulele chivuitoare ale amîndui. «Din convensuțiile avute cu răposatul, s'a ma- mas poate toată impresia că ar fi dorit să mă întorc mai de grabă?» — îl întrebă Dan pe tatăl său. Și abea după ce primește sfatul îndemnător al bătîrînului din Sibiu, se decide să nu se înapoieze încă acasă, pentru că, vorba tatălui, «învățătura cu cât e mai multă în mîntea unui om, cu atîta e mai de prețit acel om». Iar această învățătură el nu și-o aduna pentru folosul său personal, ci pentru neam. «Mă întreb numai cu teamă, dacă pu- tea-voi eu învățătura mea să aduc folos pa- triei, așa cum și părintele Șaguna asteptă dela mine?» — scrie odată părintilor săi.

«Din cuprinsul și înfăptuirii în slujba poporu- lui româneșe i-ă dovedit și lui, ca și tuturor, că nu avea, în această privință, motiv să se teamă. Toată viața sa a însemnat o continuă jertfă pe altarul drepturilor și al culturii românești».

NICOLAE Mitropolitul Ardealului

REDAȚIONALE O lungă tăcere ne-a fost împușă de con- ditiile materiale tot mai grele, în care poate să apară azi o revistă ca a noastră... Într-un timp interesul lectorilor s'a manifestat atât de viu pentru ea, încât acum în pragul acestui anmăr nou, ne simțim datorii să le mul- tumim din toată inima.

DACIA

COMITETUL DE DIRECTIE: DAN BOTTA EMIL GIURGIUCA

SECRETAR DE REDACTIE: ION ȘTEFAN

REDACTIA ȘI ADMINISTRATIJA: BUCUREȘTI, E-DUL CAROL, 52, TEL. 4.33 63

ABONAMENTUL DE 12 NI MERE

PENTRU INSTITUȚII: 206 LEI PENTRU SUSTINĂTORI: 500 LEI PENTRU STRĂINĂTATE: 1090 LEI

20 LEI EXEMPLARI